

Brüssel, 13. november 2025
(OR. en)

15387/25

AG 180
POLGEN 200
FREMP 331
JAI 1675
DISINFO 99
HYBRID 146
AUDIO 110
EDUC 444
JEUN 235
CULT 127
COMPET 1160

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	12. november 2025
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	JOIN(2025) 791 final
Teema:	ÜHISTEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE Euroopa demokraatia kaitsekilp: tugevate ja vastupanuvõimeliste demokraatlike riikide võimestamine

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument JOIN(2025) 791 final.

Lisatud: JOIN(2025) 791 final

EUROOPA
KOMISJON

LIIDU VÄLISASJADE
JA JULGEOLEKUPOLIITIKA
KÕRGE ESINDAJA

Brüssel, 12.11.2025
JOIN(2025) 791 final

**ÜHISTEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

**Euroopa demokraatia kaitsekilp: tugevate ja vastupanuvõimeliste demokraatlike riikide
võimestamine**

„Ainult näidates, et demokraatia töötab inimeste heaks ja et see annab tulemusi, saame luua tugevama liidu. Euroopa saab areneda üksnes siis, kui demokraatia areneb.“

– president Ursula von der Leyen, rahvusvahelise Charlemagne'i preemia tseremoonial

1. Sissejuhatus

Demokraatia on Euroopa Liidu nurgakivi ning see on väga oluline **rahu, julgeoleku, majandusliku heaolu, konkurentsivõime** ja **sotsiaalse ühtekuuluvuse** edendamisel. Demokraatia aluseks on vabad inimesed, vabad ja õiglased valimised, vaba meedia ning tugevad demokraatlikud institutsioonid ja protsessid. Demokraatia on enam kui üksnes valitsemissüsteem, see on meie eluviis – see tagab meie õigused ja vabadused, kaitseb võrdsust seaduse ees, edendab avatud ja õiglast ühiskonda ning võimaldab võtta võimulolijaid vastutusele. ELi kodanikud peavad demokraatiat, inimõigusi ja õigusriigi põhimõtet ELi peamiseks tugevuseks¹.

Ajastul, mida iseloomustab kasvav geopoliitiline vastasseis, rahvusvahelised ja piirkondlikud konfliktid ning tehnoloogilised murrangud, on meie demokraatiad välise ja sisemise surve all. Autoritaarsed režiimid peavad demokraatlikke ühiskondi ohuks ja rakendavad nende nõrgestamiseks üha agressiivsemaid meetodeid, kasutades muu hulgas valitsuste juhitavaid üksusi ja valitsusväliseid käsilasi. Kui demokraatia eesmärk on tuua ühiskonnas erinevad hääled kokku ja leida ühiseid lahendusi, siis autoritaarsed režiimid püüavad tekitada või süvendada lõhesid, konflikte ära kasutada, diskrediteerida demokraatlikke osalejaid, eelkõige vaba meediat ja kodanikuühiskonda, ning õõnestada vabu ja õiglasi valimisi. Nende eesmärk on kahjustada kodanike usaldust demokraatlike institutsioonide vastu ja usku demokraatia suutlikkusse töötada inimeste heaks.

See on pakiline probleem ELi, selle naabuspiirkonna ja demokraatiate jaoks kogu maailmas. Hädavajalik on toetada ELi kandidaatriike ja potentsiaalseid kandidaatriike nende jõupingutustes demokraatia tugevdamisel ja kindlustamisel. Mõned neist riikidest on olnud ulatuslike destabiliseerimis- ja sekkumiskatsete sihtmärgiks. Lisaks oma jõhkrale agressioonisõjale Ukraina vastu suurendab Venemaa ka hübriidrännakuid ning peab Euroopa vastu mõjuvõitlust. Kasutatavad taktikad ulatuvad sügavale meie ühiskondade struktuuri ning nende mõju võib olla pikaajaline. Petlike narratiivide levitamise kaudu, sealhulgas ajaloolisi fakte moonutades ja võltsides, püütakse õõnestada usaldust demokraatlike süsteemide vastu.

Need ohud ei esine eraldiseisvalt, vaid toituvad teistest demokraatia ees seisvatest olulistest probleemidest ja tugevdavad neid. Nende hulka kuuluvad kasvav äärmuslus ja polariseerumine, usalduse ja osaluse vähenemine, ohud valimiste usaldusväärsusele ning avaliku arutelu ja sõnavabaduse pluralismile ning ajakirjanike ja kodanikuühiskonna tegutsemiskeskonna halvenemine². Need probleemid kerkivad esile põhjaliku digipöörde ajal

¹ 2024. aasta juulis korraldatud Eurobaromeetri kiiruuringu 550 „Challenges and priorities in the EU“ (Probleemid ja prioriteedid ELis) andmetel pidasid eurooplased Euroopa Liidu peamiseks tugevuseks demokraatia, inimõiguste ja õigusriigi põhimõtete austamist (38 %).

² 2025. aasta aruanne tulevikusuundade strateegilise analüüsi kohta „Kerksus 2.0: kindlustada ELi jõudne areng keerulistel ja ebakindlatel aegadel“, COM/2025/484 final; ja „Rethinking societal resilience in a time of polycrisis“ (Ühiskonna vastupanuvõime ümbermõtestamine mitmikriisi ajal), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC142772>.

meie ühiskondades, mis on ümber kujundanud avaliku arutelu toimumise viisi, teabe liikumise ning kodanike osalemise avalikus ruumis. See on loonud inimestele olulisi uusi võimalusi vabalt teabele juurde pääseda, oma arvamust avaldada ning osaleda avalikus elus ja demokraatlikus arutelus. Samas on see paljastanud ja loonud uusi haavatavusi. Inimeste vaateid kujundavad üha enam algoritmipõhised, isikupärastatud allikad, mis kitsendab demokraatliku arutelu ühist ruumi. Sotsiaalmeediaplatvormid mõjutavad ka meedia tulumudelite kestlikkust. Tehisintellekti (TI) areng võib samuti avaldada ränka mõju demokraatlikule tegutsemisruumile, sealhulgas valimisprotsessidele.

Demokraatia kaitsmine ning kodanike, ühiskondade ja institutsioonide demokraatia vastupanuvõime suurendamine on kiireloomuline ühine ülesanne, mis nõuab kogu valitsussektorit ja kogu ühiskonda hõlmavat lähenemisviisi. See ei ole vajalik üksnes ELi väärtuste säilitamiseks, vaid ka Euroopa julgeoleku tagamiseks ning tema sõltumatuse, vabaduse ja heaolu kaitsmiseks. ELi institutsioonidel, liikmesriikidel, ELi kandidaatriikidel ja potentsiaalsetel kandidaatriikidel, kodanikuühiskonnal ja erasektoril on kõigil meie ühistest väärtustest lähtudes oluline roll. Kõige keskmes peavad olema meie kodanikud ja nende vabadused.

2. Euroopa demokraatia kaitsekiip

ELis ja kogu maailmas teadvustatakse üha rohkem demokraatiate ees seisvaid ühiseid lahendamist vajavaid probleeme ning tegutsetakse juba kõikidel tasanditel. Liikmesriigid on loonud uusi struktuure ja uut võimekust oma riikliku demokraatia vastupanuvõime tugevdamiseks. Poliitilised osalejad ning lai aktiivsete kodanike ja rühmade kogukond on olnud tegutsemisele ärgitava üleskutse eestvedajad, kes panustavad vastumeetmetesse.

EL on loonud tugeva poliitilise ja õigusraamistiku, mis tugineb 2020. aasta Euroopa demokraatia tegevuskavale³ ja 2023. aasta demokraatia kaitse paketi⁴, et aidata seda ühist pingutust koordineerida, mobiliseerida, täiendada ja tugevdada.

Sellele raamistikule tuginedes esitavad komisjon ning liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja Euroopa demokraatia kaitsekiibi algatuse raames uute meetmete paketi, mis on jaotatud kolmeks prioriteetseks valdkonnaks. Meetmete eesmärk on aidata kaasa tugevate ja vastupanuvõimeliste demokraatiate kujunemisele, nimelt:

- **parandada olukorrateadlikkust ja toetada reageerimisvõimet teaberuumi terviklikkuse kaitseks,**
- **tugevdada demokraatlikke institutsioone, vabu ja õiglasi valimisi ning vaba ja sõltumatut meediat,**
- **suurendada ühiskonna vastupanuvõimet ja kodanike aktiivset osalust.**

Selleks et parandada koostööd ja koordineerimist nende prioriteetsete valdkondade eri aspektide käsitlemisel, koondab **demokraatia vastupanuvõime Euroopa keskus** (edaspidi

³ Komisjoni teatis Euroopa demokraatia tegevuskava kohta (COM(2020) 790 final).

⁴ Komisjoni teatis demokraatia kaitse kohta (COM(2023) 630 final). Selle paketi osana esitas komisjon direktiivi ettepaneku kolmandate riikide nimel teostatava huvide esindamise kohta, mida kaasseadusandjad praegu arutavad.

„keskus“) liikmesriikide, ELi kandidaatriikide ja potentsiaalsete kandidaatriikide ning vajaduse korral ELi institutsioonide, organite, ametite ja asutuste, sealhulgas Euroopa välisteenistuse (EEAS) teadmised ja suutlikkuse. Keskus hõlbustab **teabevahetust** ning **toetab operatiivkoostööd** ja **suutlikkuse suurendamist**, et tulla toime arenevate ühiste ohtudega, eelkõige välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsiooniga. Selle eesmärk on parandada olukorrateadlikkust ning suutlikkust ohte ennetada ja tuvastada, arendada välja tugev ja kooskõlastatud varajase hoiatamise süsteem ning toetada kiire reageerimise võimekust. Samuti aitab keskus suurendada teadlikkust, et valmistada ühiskondi ja institutsioone ette ning anda neile rohkem võimalusi, muutes need infoga manipuleerimise ja desinformatsiooni suhtes vastupanuvõimelisemaks. Keskuse tegevus aitab kaasa ELi kogu ühiskonda hõlmava lähenemisviisi konsolideerimisele, et tugevdada valmisolekut, suurendada teadlikkust ja edendada demokraatia vastupanuvõimet.

Euroopa demokraatia kaitsekiilp aitab tugevdada meie demokraatiat ning anda eurooplastele suuremad võimalused kasutada oma õigusi, kujundada ja vabalt avaldada oma arvamust ning tegutseda ja osaleda liidu demokraatias aktiivselt ja turvaliselt. Programmi meetmed tugevdavad demokraatlikke institutsioone, kaitsevad valimiste usaldusväärsust ning toetavad meediavabadust ja meedia pluralismi, et meie demokraatiad püsiksid tugevad, avatud ja pluralistlikud ning oleksid püsivalt rajatud kodanike usaldusele. Seda rakendatakse koostöös ELi julgeoleku-, kaitse- ja valmisolekualase tegevuskavaga⁵ ning laiemas mõttes kooskõlas ELi välistegevusega.

2.1. Uus demokraatia vastupanuvõime Euroopa keskus: olukorrateadlikkuse parandamine ja ühiskonna vastupanuvõime tugevdamine

Demokraatia vastupanuvõime tugevdamine eeldab senisest suuremaid jõupingutusi kõigil valitsemistasanditel, ELi institutsioonide ja liikmesriikide tasandil ning kogu ühiskonnas. Need kooskõlastatud jõupingutused peavad **keskenduma olukorrateadlikkuse parandamisele** ja **ühise suutlikkuse suurendamisele ohtude ennetamiseks, tuvastamiseks ja nende reageerimiseks ning demokraatia vastupanuvõime tugevdamisele**. Nende ülesannetega tegelemiseks on juba palju ära tehtud – nii riigi- kui ka Euroopa tasandil⁶ on loodud vahendeid ja struktuure, mis on toonud kaasa olulisi tulemusi.

⁵ Euroopa Komisjon (2025): ühine valge raamat „Euroopa kaitsevalmidus“, JOIN/2025/120 final; ELi kriisivalmiduse strateegia (JOIN (2025) 130 final); Euroopa sisejulgeoleku strateegia ProtectEU, COM(2025) 148 final..

⁶ ELi ja riigi tasandil on välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste, desinformatsiooni ning laiemalt ühiskonna vastupanuvõime käsitlemiseks juba olemas hulk raamistikke, struktuure ja vahendeid. ELi tasandil hõlmavad need muu hulgas Euroopa välisteenistuse hallatavat ELi kiirhoiatussüsteemi, komisjoni sisest desinformatsioonivastast võrgustikku, platvormi EUvsDisinfo, Euroopa digimeedia vaatluskeskust (EDMO), digiteenuste määruse raames loodud valimisteemalisi ümarlaudu ning tööd Euroopa valimiskoostöö võrgustikus. Riigi tasandil on samuti olemas spetsiaalsed struktuurid, näiteks Prantsusmaal Viginum ja Rootsi psühholoogilise kaitse amet, samuti Soomes kasutusele võetud kogu ühiskonda hõlmav lähenemisviis demokraatia vastupanuvõimele.

Paljud neist struktuuridest tegelevad siiski üksnes konkreetsete valdkondade ja kogukondadega, kasutavad erinevaid meetodikaid ning pakuvad sageli piiratud reageerimisvõimekust ja on vaid nõrgalt seotud pädevate asutuste tööga riigi ja ELi tasandil. On väga oluline, et need jõupingutused koondataks; olukorratedlikkuse suurendamiseks ning ELi ühise suutlikkuse parandamiseks infoga manipuleerimise ja desinformatsioonikampaaniate jälgimisel, avastamisel ja ennetamisel tuleb tugevdada koostöösidemeid⁷.

Nende vajaduste täitmiseks loob komisjon **demokraatia vastupanuvõime Euroopa keskuse**. Keskus pakub raamistikku ELi institutsioonide, organite, ametite ja asutuste ning liikmesriikide vahelise kooskõlastamise ja teabevahetuse tugevdamiseks ning toetab operatiivset koostööd ja suutlikkuse suurendamist. See aitab kaasa integreerituma ja tulemuslikuma lähenemisviisi kujundamisele olukorratedlikkuse suurendamiseks ning tugeva ja kooskõlastatud varajase hoiatamise süsteemi arendamiseks, mis toetab reageerimisvõimekust. Keskuse tegevus aitab ühtlasi suurendada teadlikkust, et valmistada kodanikke, ühiskonda ja institutsioone ette ning anda neile suuremad võimalused ja muuta nad vastupanuvõimelisemaks.

Keskus toimib eelkõige ELi institutsioonide ja liikmesriikide vaheliseks teabevahetuseks ja operatiivkoostööks mõeldud keskusena. Keskus seob omavahel olemasolevad võrgustikud ja struktuurid, mis tegelevad teaberuumis esinevate ohumustrite ennetamise, avastamise, analüüsi ja neile reageerimisega, ning töötab selle nimel, et arendada ühiseid lähenemisviise, tavasid ja meetodikaid ning vahetada asjakohaseid andmeid ja analüüse. See toetab koolitusvõimalusi ja suutlikkuse suurendamise meetmeid. Samuti võiks keskus anda nõu ühiste reageerimisvahendite, strateegiate, standardsete tegutsemisjuhiste, protokollide või ühiste õppuste kohta. Keskust toetab ja temaga on tihedas koostöös kiirhoiatussüsteem – väljakujunenud mehhanism, mis on loodud välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsiooni kohta teabe vahetamiseks ELi institutsioonide ja liikmesriikide vahel.

Sõltumatute institutsiooniväliste sidusrühmade jaoks luuakse **sidusrühmade platvorm**, mis võimaldab paljude asjakohaste sidusrühmade ja kogukondade panustamist ning nende panuse arvestamist keskuse töös. See platvorm koondab sidusrühmi, nagu kodanikuühiskonna organisatsioonid, mõttekojad, teadlased ja akadeemilised ringkonnad, faktikontrollijad ja meediateenuse osutajad. Täielikult austades kõigi osalejate sõltumatust, hõlbustab platvorm teabe, ekspertteadmiste ja nõuannete vahetamist ning tugineb järk-järgult olemasolevatele sidusrühmade kogukondadele, näiteks Euroopa digimeedia vaatluskeskusele (EDMO), ning uutele kogukondadele, nagu Euroopa faktikontrollijate võrgustik ja tulevane ühine teadusuuringute toetamise raamistik. Platvorm toetab teadustöö ja muude tulemuste levitamist ning julgustab eri sidusrühmade vahelist teabevahetust.

⁷ Nagu kutsuti üles ka 2025. aasta mai eesistujariigi järelustes demokraatia vastupanuvõime tugevdamise kohta – <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/05/27/presidency-conclusions-on-strengthening-eu-democratic-resilience/>.

Keskus **austab täielikult ELi ja riikide pädevusi** ning olemasolevate struktuuride sõltumatust nii riigi kui ka ELi tasandil. Selle arendamine toimub **järk-järgult**, tuginedes liikmesriikide vabatahtlikule osalemisele ning nende **sisendile ja vajadustele toe ning koostöö järele**, et tagada parim võimalik tugi nii riiklikele asutustele kui ka ühiselt ELi tasandil. Tuginedes ELi jätkuvale toetusele ja suhtlusele rahvusvaheliste partneritega,⁸ on keskus avatud kaasama ka ELi kandidaatriike ja potentsiaalseid kandidaatriike, et neid toetada ja edendada vastastikust õppimist. Võidakse ette näha ka koostöö sarnaselt mõtlevate partneritega.

Keskuse raames tehtav töö täiendab ja on koostoimeline muude meetmetega, millega kaitstakse teaberuumi terviklikkust, tugevdatakse valimiste usaldusväarsust, edendatakse meediavabadust ja meedia pluralismi ning suurendatakse ühiskonna üldist vastupanuvõimet, andes kodanikele suuremad võimalused ja kaasates neid.

2.2. Teaberuumi terviklikkuse kaitse

Ilmtingimata on tarvis tugevdada teaberuumi terviklikkust, et aidata kõigil ühiskonnaliikmetel pääseda ligi kindlale ja usaldusväärsele teabele, kasutada oma demokraatlikke õigusi ning suhelda sisukalt institutsioonide ja kogukondadega. Läbipaistvus, vastutus ja terviklikkus teaberuumis on üliolulised selleks, et inimeste häält kuulataks, et anda neile võimalus olla aktiivne kodanik ning luua ja hoida nende usaldust demokraatlike protsesside vastu.

Välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste⁹ ning desinformatsioonikampaaniate eesmärk ongi õhustada avalikkuse usaldust teaberuumi ja demokraatlike institutsioonide vastu ning samal ajal süvendada ühiskondlikke lõhesid¹⁰. Sellele on kaasa aidanud uute veebipõhiste manipulatsioonitehnikate laialdane levik. Nende hulka kuuluvad sotsiaalmeedia mitteautentne kasutamine,¹¹ võltsitud sotsiaalmeediakontod, ametlike allikaid jäljendama loodud veebilehed, lõhestava sisu kunstlik võimendamine, sünteetilise sisu, nagu süvavõltsingute ja muu tehisintellekti (TI) loodud sisu kasutamine. Nende levik tugineb sageli mitteautentsele käitumisele, näiteks võltskontodele, sisu võimendamisele tehisintellekti ja robotite abil ning mitteautentsele suhtlusele. Sellised koordineeritud operatsioonid, mis on sageli osa laiemast hübriidkampaaniast, on üha keerukamad ja detsentraliseeritumad ning nendes võivad osaleda mitmel platvormil ja eri

⁸ G7, NATO, ÜRO, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon või Euroopa Nõukogu.

⁹ Välisriigist lähtuvad infomanipulatsioonid ja sekkumised on käitumismuster, mis ohustab või võib negatiivselt mõjutada väärtusi, menetlusi ja poliitilisi protsesse. Selline tegevus on oma olemuselt manipuleeriv ning seda teostatakse tahtlikult ja koordineeritult. Selles osalejad võivad olla riiklikud või valitsusvälised, sealhulgas nende volitatud isikud oma territooriumil ja väljaspool seda.

¹⁰ Komisjoni poolt Euroopa demokraatia kaitseilbi algatuse ettevalmistamiseks korraldatud avaliku konsultatsiooni vastused näitavad, et vastajate hinnangul kuuluvad sotsiaalmeedia mitteautentne kasutamine ja välisriigist lähtuvad infomanipulatsioonid ja sekkumised suurimate demokraatiat ähvardavate ohtude hulka. Samuti selgus 2025. aasta Eurobaromeetri eriuuringust [viide: EB Special 568], et vastajate arvates on välisriigist lähtuvad infomanipulatsioonid ja sekkumised ning desinformatsioon koos kasvava usaldamatusega demokraatlike institutsioonide ja protsesside vastu üks peamisi probleeme demokraatia jaoks. Sama Eurobaromeetri uuring näitab, et enam kui seitse eurooplast kümnest on mures selle pärast, et valijate otsused põhinevad desinformatsioonil.

¹¹ Automatiseeritud tarkvaraprogrammid, mis on loodud korduvate toimingute tegemiseks võrgus, sageli tegelikke kasutajaid jäljendades.

jurisdiktsioonides tegutsevad võrgustikud, mis tegutsevad sageli anonüümsuse varjus, mistõttu on neid eriti keeruline tuvastada, kellelegi omistada ja neile tõhusalt vastu astuda.

Nende probleemide lahendamiseks on ELis kehtestatud spetsiaalsed õigusaktid. **Tehisintellekti määrusega**¹² on teatavate tehisintellektisüsteemide pakkujatele ja kasutajatele ette nähtud läbipaistvuskohustused, sealhulgas kohustus märkida ja võimaldada tuvastada juhtumeid, kus sisu on kunstlikult loodud või muudetud, ning süvavõltsingute ja teatavate muude avalikke küsimusi käsitlevate tehisintellekti loodud väljaannete märgistamise kohustus. **Digiteenuste määrus**¹³ aitab samuti teaberuumi terviklikkust tugevdada; selles on sätestatud vastutus ja nõue, et väga suured veebiplatvormid ja väga suured veebipõhised otsingumootorid võtaksid meetmeid oma teenustest tulenevate ühiskonda ja demokraatiat mõjutavate süsteemsete riskide leevendamiseks, austades seejuures täielikult kasutajate sõnavabadust. Digiteenuste määrus suurendab algoritmilist läbipaistvust, andes kasutajatele suuremad võimalused kontrollida, kuidas soovitusüsteemid mõjutavad neile veebis kuvatavat sisu, ning võimaldades teadlastel saada juurdepääsu platvormide andmetele. Digiteenuste määrus annab komisjonile ka volituse kontrollida algoritmilise läbipaistvuse Euroopa keskuse toel algoritmiliste süsteemide ülesehitust. Selle õigusakti rakendamine ja jõustamine on üks peamisi prioriteete ning mitme väga suure veebiplatvormi teenuseosutaja suhtes on käimas menetlused seoses ühiskondliku arutelu ja valimisprotsesse mõjutavate süsteemsete riskide hindamise ja ohjamisega. Laiemas plaanis jätkab komisjon digiteenuste määrusest tulenevate kohustuste jälgimist ja jõustamist ning teeb koostööd sidusrühmadega, et tagada nende kohustuste täitmine¹⁴.

Selleks et ennetada ja lahendada suuri vahejuhtumeid ja sekkumist teabekeskkonnas, koostab komisjon koostöös Euroopa digiteenuste nõukoguga **digiteenuste määruse juhtumite ja kriiside protokoll**¹⁵. See hõlbustab asjaomaste asutuste vahelist kooskõlastamist ning tagab kiire reageerimise ulatuslikele ja potentsiaalselt piiriülestele teabeoperatsioonidele. See protokoll arvestab kehtivate teiste kriisimehhanismidega ja toimib nendega paralleelselt, eelkõige kübervaldkonna tegevuskava¹⁶ raames, et tagada meetmete koordineeritus ja järjepidevus ning võtta arvesse asjakohaseid ELi õigusakte¹⁷. Nende mehhanismide vahelist teabevahetust võib toetada demokraatia vastupanuvõime Euroopa keskus ja selle sidusrühmade platvorm.

¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuni 2024. aasta määrus (EL) 2024/1689, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid (ELT L, 2024/1689, 12.7.2024). Seda määrust hakatakse kohaldama 2. augustist 2026.

¹³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. oktoobri 2022. aasta määrus 2022/2065/EL, mis käsitleb digiteenuste ühtset turgu (ELT L 277, 27.10.2022, lk 1–102).

¹⁴ Vastavalt digiteenuste määruse artikli 91 lõikele 2 hindab komisjon 17. novembriks 2027 ja seejärel iga kolme aasta möödumisel digiteenuste määrust ning esitab peamiste järelduste kohta aruande Euroopa Parlamendile, nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele.

¹⁵ Digiteenuste määruse artikkel 48 näeb ette konkreetse korra sellise protokolliga kehtestamiseks.

¹⁶ Komisjoni 1. juuli 2025. aasta delegeeritud määrus C(2025) 4340 final ja digiteenuste määruse artikkel 40.

¹⁷ Näiteks küberturvalisuse 2. direktiiv, küberturvalisuse määrus, tehisintellekti määrus, poliitreklaami määrus ja terroristliku veebisisu levitamise vastast võitlust käsitlev määrus.

Desinformatsiooni käsitlev tegevusjuhend, mida toetab ühistöörühm, sisaldab kindlat kogumit kohustusi ja üksikasjalikke meetmeid, mis koos aitavad leevendada desinformatsiooniga seotud riske, säilitades täielikult sõnavabaduse, näiteks paremate vahendite kaudu, mis aitavad kasutajatel desinformatsiooni ära tunda, sellest aru saada ja seda märgistada ning pakuvad teadlastele paremaid võimalusi. See on kasulik ka **desinformatsiooniga seotud süsteemsetest riskidest** tulenevate kohustuste täitmise kindlakstegemisel nende väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite pakkujate puhul, kes on tegevusjuhendiga¹⁸ ühinenud ja täidavad selles võetud kohustusi. Komisjon hindab üksikute tegevusjuhendi allakirjutanute pühendumuse taset ja juhendi rakendamist. Vajaduse korral peab komisjon nende allakirjutanutega digiteenuste määruse alusel järelevalvedialooge ja otsustab muude asjakohaste järeelmeetmete üle. Näiteks teeb komisjon allakirjutanutega koostööd, et tugevdada nende jõupingutusi **soovitussüsteemide läbipaistvuse suurendamisel ning desinformatsiooni demonetiseerimisel**,¹⁹ sealhulgas selleks, et kõrvaldada desinformatsiooni rahalised stiimulid, mis väljenduvad reklaamituluna²⁰ ning töötada välja asjakohased näitajad platvormide jõupingutuste mõõtmiseks selles valdkonnas²¹.

Komisjon uurib koos tegevusjuhendi allakirjutanutega ka võimalikke edasisi meetmeid. Need võivad hõlmata viise, kuidas parandada sotsiaalmeediateenustes²² leviva **tehisintellekti loodud ja muudetud sisu tuvastamist ja märgistamist**, samuti **vabatahtlikke kasutajate kontrollimise vahendeid**²³. Sellised meetmed täiendaksid tehisintellekti määrust ja muid asjakohaseid ELi eeskirju. **ELi digiidentiteedikukrud**, mis saavad ELi kodanikele ja elanikele kättesaadavaks 2026. aasta lõpuks, võiksid selliste meetmete rakendamist hõlbustada ning edendada usaldust ja turvalisust veebisuhtluses, võimaldades turvalist identifitseerimist ja autentimist²⁴.

Liikmesriikide jõupingutusi teaberuumi terviklikkuse tagamiseks saab ELi tasandil tugevdada lähenemisviiside kooskõlastamise ning eksperditeadmiste ja teabe koondamise kaudu, tuginedes olemasolevale **välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste vastasele meetmekogumile**²⁵. Koostöös riiklike asutuste ja ekspertidega toetab komisjon

¹⁸ Vt komisjoni arvamus – „Assessment of the Code of Practice on Disinformation“ (Desinformatsiooni käsitleva tegevusjuhendi hindamine), C(2025) 1008 final, <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/112679>.

¹⁹ Tuginedes desinformatsiooni käsitleva tegevusjuhendi peatüki „Tarbijatele suuremate õiguste andmine“ 19. kohustusele ja peatüki „Kontroll reklaamipaigutuse üle“ 1. kohustusele.

²⁰ Neile, kes järjekindlalt levitavad desinformatsiooni.

²¹ Tuginedes desinformatsiooni käsitleva tegevusjuhendi järelevalve peatüki struktuurinäitajaid käsitlevale 41. kohustusele.

²² Tuginedes desinformatsiooni käsitleva tegevusjuhendi 15. kohustusele ja meetmele 15.1.

²³ Võimalikke lahendusi võiks uurida eelkõige selleks, et aidata kasutajatel kontrollida, kas nad suhtlevad päris inimesega (nt kinnitusikooni kaudu).

²⁴ Pärast kasutuselevõttu saab ELi digiidentiteedikukrust ohutu, usaldusväärne ja konfidentsiaalne elektroonilise identifitseerimise vahend kõigile Euroopas. Iga liikmesriik peab igale oma kodanikule, elanikule ja ettevõtjale andma välja vähemalt ühe kukru, mis võimaldaks neil tõendada oma isikut ja ohutult säilitada, esitada ning allkirjastada olulisi digidokumente.

²⁵ See meetmekogum pakub tegevusraamistikku: https://www.eeas.europa.eu/eeas/information-integrity-and-counterering-foreign-information-manipulation-interference-fimi_en.

välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsiooni vastase tegevuskava koostamist, mis hõlmab vahendeid ja juhiseid ohtude ennetamiseks, avastamiseks ja neile reageerimiseks, samuti eraldi mehhanismi kutsealaseks teabevahetuseks ja meeskonnatöök, et toetada riikliku suutlikkuse suurendamist ja vastastikust õppimist.

Sõltumatu faktikontrolli kogukonna suutlikkuse suurendamine kogu ELis on ülioluline välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsioonikampaaniate parema tuvastamise ja jälgimise seisukohast. Komisjoni toetusel luuakse sõltumatu **Euroopa faktikontrollijate võrgustik**,²⁶ mille töö annab panuse Euroopa demokraatia vastupanuvõime keskuse sidusrühmade platvormi tegevusse. Võrgustik tugineb kõrgeimatele eetika- ja kutsealastele standarditele ning tegutseb ELis ja kandidaatriikides, potentsiaalsetes kandidaatriikides ja naaberriikides, kes on seotud **programmiga „Digitaalne Euroopa“**. See suurendab faktikontrolli suutlikkust kõikides ELi ametlikes keeltes, eriti sellistes olukordades nagu valimised, tervisealased hädaolukorrad või loodusõnnetused, mil usaldusväärsele teabele juurdepääs on otsustava tähtsusega. Võrgustik loob ja haldab ka **sõltumatut faktikontrolli andmehoidlat**, et koondada sõltumatute, nõuetele vastavate ja usaldusväärsete organisatsioonide tehtud faktikontrollide tulemused, ning hõlbustab ajakirjanike, veebiplatvormide, teadlaste ja kodanikuühiskonna juurdepääsu kontrollitud teabele, toetades piiriülest koostööd ja võimaldades õigeaegset reageerimist. Samuti annab see juurdepääsu **faktikontrollijate kaitsekeemile** ELis, et kaitsta neid ähvarduste ja ahistamise eest, sealhulgas pakkudes õiguslikku ja psühholoogilist kaitset. Faktikontrollijate toetamine laiema üldsuseni jõudmisel annab võrgustikule olulise rolli ühiskonna vastupanuvõime suurendamises²⁷.

Euroopa digitaalmeedia vaatluskeskus (EDMO) pakub kogu Euroopat hõlmavat sõltumatut ja interdistsiplinaarset uurimis- ja analüüsivõrgustikku välisriigist lähtuvatele infomanipulatsioonidele ja sekkumistele ning desinformatsioonikampaaniatele vastu astumiseks. **Laiendatud volituste**²⁸ alusel saab EDMO arendada uusi sõltumatuid seire- ja analüüsivõimekusi, et toetada olukorradeadlikkust eelkõige valimiste ajal või kriisilukordades. Selline seire hõlmab kõiki liikmesriike, kandidaatriike (nt Ukrainat, Moldovat)²⁹ ja potentsiaalseid kandidaatriike ning annab sisendi ka Euroopa demokraatia vastupanuvõime keskuse sidusrühmade platvormi tööle.

²⁶ Nagu on märgitud komisjoni presidendi poliitilistes suunistes aastateks 2024–2029. Taotlusvoor oli avatud 15. aprillist kuni 2. septembrini 2025, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-launches-eu5-million-call-strengthen-european-fact-checking-network>.

²⁷ Ettevalmistava meetmena korraldatakse projektikonkurss ELis tegutsevate sõltumatute faktikontrolliorganisatsioonide toetatud professionaalse sisu haarde ja mõju suurendamiseks, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/funding/boosting-visibility-fact-checking-content-europe>.

²⁸ 2025. aasta juulis kuulutati programmi „Digitaalne Euroopa“ raames välja kuni 2,56 miljoni euro suurune hankekuute. Vt <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/funding/commission-launches-call-continuation-european-digital-media-observatory/>.

²⁹ 2025. aastal käivitatakse uus EDMO keskus FACT, et võidelda desinformatsiooniga Ukrainas ja Moldovas, kasutades selleks programmi „Digitaalne Euroopa“ raames eraldatavat 1,29 miljoni euro suurust ELi toetust (osana laiemast, 8,8 miljoni euro suurusest taotlusvoorust). Projekt kestab 2027. aastani. Vt <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/projects-details/43152860/101226241>. Link uuele EDMO hankekuutele: „Komisjon kuulutab välja taotlusvooru Euroopa digitaalmeedia vaatluskeskuse töö jätkamiseks | Euroopa digitaalse tuleviku kujundamine“.

Ka teadus- ja akadeemilised ringkonnad on andnud olulise panuse, pakkudes sõltumatut analüüsi ja tõendusmaterjali välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsioonikampaaniate kohta. Komisjon toetab **ühise teadusuuringute toetamise raamistiku** loomist, et tagada juurdepääs andmetele ja tipptasemel tehnoloogiale³⁰ ning koondada ja tugevdada neid sõltumatuid suutlikkusi. See raamistik tugineb muu hulgas digiteenuste määruse ja poliitreklaami määruse³¹ alusel ette nähtud eelistatud juurdepääsule andmetele ning annab sisendi Euroopa demokraatia vastupanuvõime keskuse sidusrühmade platvormi töösse. See aitab paremini mõista, kuidas kampaaniad veebis levivad ja kuidas need mõjutavad teaberuumi tervikkust. See toetab vahendite arendamist, mis hõlbustavad tehisintellekti abil loodud või muudetud heli-, pildi- ja videosisu tuvastamist, kui seda kasutatakse faktide moonutamiseks või desinformatsiooninarratiivide levitamiseks (näiteks poliitiku jälgendavad süvavõltsingud). See aitab ka tuvastada ja jälgida koordineeritud mitteautentse käitumise uusi vorme, sealhulgas platvormidele koordineerimist, robotite kasutamist või algoritmilist võimendamist.

Välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ennetamiseks ning neile tõhusalt reageerimiseks on tähtis täiel määral kasutada **välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste vastast meetmekogumit**³². See kogum hõlmab laia valikut meetmeid, sealhulgas liidu piiravaid meetmeid ELi-väliste füüsiliste ja juriidiliste isikute suhtes, kes on seotud selliste välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste kampaaniatega, mis on suunatud ELi, kandidaatriikide ja potentsiaalsete kandidaatriikide vastu. Venemaa destabiliseeriva tegevuse vastane ELi sanktsioonirežiim hõlmab ka selliste Kremli toetavate propagandakanalite edastamise keeldu, mis on seotud välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumistega. Lisameetmeid on võetud nii ELi kui ka riikide tasandil, et piirata sisu levitamist selliste pahatahtlike ELi-väliste meediateenuse osutajate poolt, kes kujutavad endast ohtu avaliku julgeoleku seisukohast, näiteks on sellistel teenuseosutajatel peatatud meedialitsents. Euroopa meediavabaduse määrus³³ võimaldab ELi meediat reguleerivatel asutustel, kes on koondunud Euroopa meediateenuste nõukogusse, selliste teenuseosutajate vastu võetavaid meetmeid kiiresti ja tulemuslikult kooskõlastada. Nende reguleerivate asutuste täiendavaks toetamiseks koostab Euroopa meediateenuste nõukogu komisjoniga konsulteerides **ühise kriteeriumide loetelu, mis aitab suunata riiklike meediat reguleerivate asutuste** tegevust ELi teaberuumi kaitsmisel pahatahtlike ELi-väliste meediateenuste eest.

Välisriigist lähtuvad infomanipulatsioonid ja sekkumised ning desinformatsioonikampaaniad võivad samuti tugineda kuritegelikule käitumisele või tegevusele, näiteks rahapesule või

³⁰ Näiteks juurdepääs ühistele pilveressurssidele ja tarkvarale. See täiendab käimasolevaid algatusi, millega suurendatakse keeruka pahatahtliku tegevuse (nt koordineeritud mitteautentne käitumine), mis on sageli osa hübriidrännakutest, avastamise kiirust ja analüüsimise võimekust.

³¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. märtsi 2024. aasta määrus (EL) 2024/900 poliitreklaami läbipaistvuse ja suunamise kohta (ELT L, 2024/900, 20.3.2024), ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/900/oj>.

³² https://www.eeas.europa.eu/eeas/information-integrity-and-counteracting-foreign-information-manipulation-interference-fimi_en.

³³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. aprilli 2024. aasta määrus (EL) 2024/1083, millega luuakse siseturul meediateenuste ühine raamistik ja muudetakse direktiivi 2010/13/EL (Euroopa meediavabaduse määrus) (ELT L, 2024/1083, 17.4.2024, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj>).

organiseeritud kuritegevusele. ELi kriminaalõigustik hõlmab välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsiooniga seotud tegevuse teatavaid vorme ning tugevdatud ELi koostöö selles valdkonnas aitab neile paremini vastu astuda. Kavandatav **Europoli ja Eurojusti volituste läbivaatamine aitab leida viise, kuidas neid jõupingutusi veelgi tõhustada.**

Geopoliitilise pingestatuse ja suurenenud polariseerumise tingimustes on oluline, et EL suurendaks oma jõupingutusi sarnaselt mõtleivate riikide ja piirkondlike partneritega liitlussuhete tugevdamiseks. Demokraatlike osalejate ja infokeskkondade terviklikkuse toetamine kogu maailmas tuleb kasuks Euroopa demokraatiale, julgeolekule ja heaolule. Komisjon teeb koostööd kolmandate riikidega, et toetada kodaniku- ja digiharidust, usaldusväärseid faktikontrolli algatusi ning regulatiivseid algatusi, mille eesmärk on tugevdada teaberuumi terviklikkust. Algatus „Team Europe Democracy“ aitab kaasa teadmistevahetuse ja kooskõlastamise suurendamisele teaberuumi terviklikkuse ning väljaspool ELi ohtu sattunud ajakirjanikele osutatava abi valdkonnas, tehes koostööd liikmesriikide, sarnaselt mõtleivate partnerite ja kodanikuühiskonnaga.

EL suurendab oma jõupingutusi välisriigist lähtuvatele infomanipulatsioonidele ja sekkumistele vastu seismisel oma välistegevuses Euroopa välisteenistuse kaudu ja tihedas koostöös komisjoni, liikmesriikide ja rahvusvaheliste partneritega. See hõlmab ELi ülemaailmse kohaloleku, sealhulgas ELi delegatsioonide võrgustiku, ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika missioonide ning liikmesriikide diplomaatiliste esinduste suutlikkuse suurendamist, koolitusvõimaluste laiendamist ning välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste vastaste vahendite pakkumist kohapealsele personalile. EL tihendab oma koostööd ELi kandidaatriikide, potentsiaalsete kandidaatriikide ja partneritega välisriigist lähtuvatele infomanipulatsioonidele ja sekkumistele vastu astumisel, pöörates erilist tähelepanu ELi naabruspiirkonnale, ning suurendab samal ajal ühist tegutsemist rahvusvaheliste partneritega, sealhulgas G7, NATO ja julgeoleku- ja kaitsepartnerluste raames. Välisriigist lähtuvatele infomanipulatsioonidele ja sekkumistele vastu astumisel võetakse kasutusele aktiivsem lähenemisviis, mis ühendab strateegilise teavitustegevuse jõupingutustega välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste operatsioone võimaldava taristu häirimiseks, muu hulgas piiravate meetmete rakendamise jõupingutuste suurendamise kaudu, et suurendada kulusid selliste tegude toimepanijate jaoks.

Meetmed:

- *digiteenuste määruse raames:*
 - *koostada digiteenuste määruse juhtumite ja kriiside protokoll*
 - *jätkata koostööd desinformatsiooni käsitleva tegevusjuhendi allakirjutanutega, et tugevdada meetmeid veebis kasutatavate manipuleerivate meetodite vastu võitlemiseks*
- *toetada välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsiooni vastase ELi tegevuskava ettevalmistamist*
- *luua Euroopa faktikontrollijate võrgustik*
- *laiendada Euroopa digitaalmeedia vaatluskeskuse volitusi*

- *toetada ühise teadusuuringute toetamise raamistiku loomist infoga manipuleerimise ja desinformatsioonikampaaniate seire tugevdamiseks*
- *töötada Euroopa meediateenuste nõukogu ja komisjoni koostöös välja ühiste kriteeriumide loetelu ELi meediat reguleerivatele asutustele endast avaliku julgeoleku seisukohast ohtu kujutavate pahatahtlike ELi-väliste meediateenuse osutajate vastu tegutsemiseks*
- *suurendada ELi delegatsioonide, ÜJKP missioonide ja operatsioonide ning ELi liikmesriikide saatkondade suutlikkust välisriigist lähtuvatele infomanipulatsioonidele ja sekkumistele vastu astumisel*
- *käivitada prioriteetsetes piirkondades aktiivseid strateegilise teavitustegevuse kampaaniaid*
- *anda sihipärast suutlikkuse suurendamise toetust ELi kandidaatriikidele ja potentsiaalsetele kandidaatriikidele, et tugevdada nende vastupanuvõimet välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning hübriidsekkumiste suhtes, sealhulgas ÜJKP missioonide kaudu*
- *kasutada rahvusvahelisi partnerlusi välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste vastu suunatud ühiste meetmete jaoks, sealhulgas G7 kiirreageerimismehhanismi, ELi ja NATO koostöö ning julgeoleku- ja kaitsepartnerluste kaudu.*

2.3. Tugevamad demokraatlikud institutsioonid, vabad ja ausad valimised ning vaba ja sõltumatu meedia

Vaba ja sõltumatu meedia, vabad ja õiglasel valimised ning tugevad ja vastupanuvõimelised demokraatlikud institutsioonid ning protsessid on hädavajalikud selleks, et kodanikud saaksid sisukalt poliitilises elus osaleda, valida oma esindajaid, võtta neid vastutusele ning kasutada täiel määral oma õigusi ja vabadusi. Viimased valimised, sealhulgas Rumeenias ja Moldovas,³⁴ illustreerisid Venemaa ja tema käsilaste sekkumise laiemat eskaleerumist Euroopa demokraatlikus ruumis.

2.3.1. Valimis- ja muude demokraatlike protsesside õigluse ja terviklikkuse tugevdamine

Üldised, võrdsetel alustel ja vabad, salajase ja otsese hääletamise teel toimuvad valimised on osa Euroopa ühistest valimistraditsioonidest³⁵. Kuigi valimiste korraldamine ja elluviimine on liikmesriikide pädevuses, on vaja tugevdatud koostööd ELi tasandil, et tegeleda ühiste probleemidega selles valdkonnas³⁶. Komisjon hõlbustab väärtuslikku teabevahetust ja vastastikust toetust **Euroopa valimiskoostöö võrgustiku** kaudu, mis koondab

³⁴ <https://www.presidency.ro/files/userfiles/Documente%20CSAT/Document%20CSAT%20SIE.pdf> and https://www.sis.md/sites/default/files/comunicate/fisiere/Raport_SIS_Public_Interferenta_in_procesul_electoral.pdf.

³⁵ Vt muu hulgas Euroopa Liidu valimisakt, komisjoni 2023. aasta soovitus kaasavate ja vastupanuvõimeliste valimisprotsesside kohta ELis ning hea valimistava koodeks (Euroopa Nõukogu komisjon „Demokraatia õiguse kaudu“ (Venetsia komisjon), arvamus nr 190/2002, Strasbourg, 25.10.2018).

³⁶ Valimisprotsesse, sealhulgas valimistega seotud taristut, tuleb paremini kaitsta rünnakute eest, mis ühendavad välisriigist lähtuvaid infomanipulatsioone ja sekkumisi ning desinformatsioonikampaaniaid ja mitmesuguseid muid vahendeid ja taktikaid, nagu küberründed, varjatud kampaaniarahastamine, häälte ostmine, rünnakud poliitiliste kandidaatide vastu, katsed õhutada sotsiaalseid rahutusi või toime panna vägivallaakte ja destabiliseerivaid tegusid.

valimisküsimuste eest vastutavad riiklikud asutused. Näiteks avaldas komisjon 2025. aasta juunis valimiste usaldusväärust käsitleva kontrollnimekirja ja valimiste riskijuhtimise maatriksi, mis koostati koos liikmesriikidega Euroopa valimiskoostöö võrgustiku raames. Euroopa valimiskoostöö võrgustiku kaudu (tihedas koostöös võrgu- ja infoturbe koostöörühma ning kiirhoiatussüsteemiga) korraldatav ja kooskõlastatav **valimisprotsessiga seotud probleemidega toimetuleku võime ühine mehhanism** toetab ühiste eksperdirühmade operatiivset kasutuselevõttu ja ekspertide vahetust, eelkõige valimistega seotud veebiuurimise, desinformatsiooni ja küberjulgeoleku valdkonnas.

Komisjon suurendab oma toetust liikmesriikidele ja sidusrühmadele, et tugevdada valimiste usaldusväärust ja nendeks valmisolekut, kaitsta valimiste korraldamise ja elluviimise seisukohast kriitilise tähtsusega valimistaristut, vähendada välissekkumise riske, tugevdada valimisalaseid võrgustikke, valimiskoostööd ja aruandlust ning julgustada kodanikke ja asjakohaseid rahvusvahelisi standardeid järgivaid rahvusvahelisi organisatsioone osalema valimisvaatlustes – kõik need on 2023. aasta soovitusel peamised aspektid.

Selleks et tagada vabad ja õiglasel valimised, tuleb **valimistega seotud taristut** kaitsta küberrünnakute eest. Küberturvalisuse 2. direktiiv³⁷ ja küberkerksuse määrus³⁸ tugevdavad ELi küberjulgeolekut, tagades, et nii kriitilised sektorid kui ka digitaaltooted on kogu ELis juba kavandamisest alates turvalised, vastupidavad ja kooskõlastatud, mis aitab otseselt kaasa valimisprotsesside turvalisusele ELis ning üldisele valmisolekule valimistega seotud küberohtudeks. Näiteks koostas võrgu- ja infoturbe koostöörühm koostöös Euroopa Liidu Küberturvalisuse Ametiga (ENISA) ja Euroopa valimiskoostöö võrgustikuga kogumiku „*Elections Cybersecurity and Resilience*“ (Valimiste küberturvalisus ja vastupanuvõime), mida ajakohastati 2024. aastal³⁹. Kübersolidaarsuse määrusega⁴⁰ loodud küberreserv on tõhus vahend, mis on liikmesriikide käsutuses ja välisabi kaudu ka ELi partnerite käsutuses ning mida saab taotluse korral kasutada nende abistamiseks oluliste või ulatuslike küberjulgeoleku intsidentide lahendamisel.

Poliitreklaami määrus kehtestab ELi ühised standardid, mis aitavad kodanikel hõlpsamalt poliitreklaami ära tunda, saada teada, kas nad on sellise reklaami sihtrühmaks, ning eristada seda muud liiki sisust. Välissekkumise vältimiseks keelatakse määrusega kolmandate riikide sponsoritel pakkuda poliitilist reklaami kolme kuu jooksul enne mõnes ELi riigis toimuvaid valimisi või referendumit. Uued eeskirjad aitavad kaitsta valimisprotsesside usaldusväärust ning toetavad avatud ja läbipaistvat demokraatlikku arutelu⁴¹. Teave veebis avaldatava

³⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2555 meetmete kohta, millega tagada võrgu- ja infosüsteemide turvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus (ELT L 333, 27.12.2022, lk 80–152).

³⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2024. aasta määrus (EL) 2024/2847, mis käsitleb digielemente sisaldavate toodete küberturvalisuse horisontaalseid nõudeid (ELT L, 2024/2847, 20.11.2024).

³⁹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/new-cybersecurity-compendium-how-protect-integrity-elections-published>.

⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. detsembri 2024. aasta määrus (EL) 2025/38, millega nähakse ette meetmed, et tugevdada liidus solidaarsust ja suurendada suutlikkust küberohtude ja -intsidentide avastamiseks, nendeks valmistumiseks ja neile reageerimiseks (ELT L 38, 15.1.2025).

⁴¹ Komisjoni esitatud suunised toetavad selle määruse kohaldamist ja aitavad kõigil määruse kohaldamisalasse kuuluvatel osalejatel mõista ning täita oma kohustusi. Komisjon loob uue sidusrühmade eksperdirühma, et jälgida ja koguda praktilist tagasisidet eeskirjade rakendamise kohta. Lisaks toetab komisjon vormide ja muude vahendite väljatöötamist, et hõlbustada määruse kohaldamist.

poliitilise reklaami kohta, sealhulgas selle eest tasunud isikute kohta, on kättesaadav veebipõhises andmehoidlas.

Valimisteks parema valmisoleku ja valimisprotsesside vastupanuvõime edasiseks suurendamiseks tugevdatakse liikmesriikidega tehtavat koostööd Euroopa valimiskoostöö võrgustiku raames. Euroopa valimiskoostöö võrgustiku suutlikkust tugevdatakse süstemaatilisema teabevahetuse kaudu, et toetada ühiste vahendite ja toodete väljatöötamist ühist huvi pakkuvates valdkondades. Uued temaatilised aruteluvormid soodustavad teabevahetust sellistel teemadel nagu valimiste usaldusväärsus ning valimistega seotud riskijuhtimine ja valmisolek, valimisvaatlus ELis, poliitilise kampaania uued viisid, sh rahastamisega seoses, poliitiliste kandidaatide ja valitud esindajate turvalisus ning tehisintellekti ja muude uute tehnoloogiate mõju ja roll valimisprotsessides⁴². Euroopa valimiskoostöö võrgustiku raames toimunud teabevahetuste põhjal koostab komisjon **valimisprotsesside ühiste viiteallikate ja standardite kogumi**⁴³. Komisjon edendab **valimisprotsessiga seotud probleemidega toimetuleku võime ühise mehhanismi** kasutamist ning julgustab partneritevahelist otsest teabevahetust, vastastikust vabatahtlikku abi, ühiskoolitusi ja lauaõppusi. Samuti edendab see liikmesriikide vahelisi **lühiajalisi riiklike ekspertide vahetusi**. Kuna ELi kandidaatriigid ja potentsiaalsed kandidaatriigid on valimistesse sekkumise sagedased sihtmärgid, kaasatakse neid senisest tihedamalt ja süstemaatilisemalt Euroopa valimiskoostöö võrgustiku tegevusse, muu hulgas eraldi kohtumiste kaudu. Lisaks püütakse tihendada koostööd rahvusvaheliste organisatsioonidega, kes töötavad välja valimisi käsitlevaid võrdlusraamistikke ja meetodikaid, sealhulgas valimisvaatluse vallas, näiteks OSCE ja Euroopa Nõukoguga.

ELi õigusraamistikule ja poliitikavahenditele⁴⁴ tuginedes teeb komisjon koos liikmesriikide ja sidusrühmadega täiendavat tööd selle nimel, et koostada eraldi **suunised tehisintellekti õiglaseks, läbipaistvaks, inimkeskseks ja vastutustundlikuks kasutamiseks valimisprotsessides**. Nende suuniste alusel, mis koostatakse Euroopa valimiskoostöö võrgustiku ja Euroopa tehisintellektiameti toetusel, **julgustab** komisjon Euroopa ja liikmesriikide erakondi ning muid asjakohaseid osalejaid **võtma vabatahtlikult kohustusi uute tehnoloogiate** (eelkõige tehisintellekti) **vastutustundliku kasutamise kohta** poliitilises tegevuses ning edendab veelgi parimate tavade jagamist nendes küsimustes, täiendades kehtivaid õiguslikke kohustusi.

Digiplatvormidest ja otsingumootoritest on saanud olulised kohad, kus peetakse avalikku arutelu ning kujundatakse avalikku arvamust ja valijate käitumist. Seega on väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite pakkujatel digiteenuste määruse kohaselt kohustus rakendada meetmeid, et leevendada ühiskondlikule arutelule ja valimisprotsessidele avalduvate negatiivsete mõjudega seotud riske⁴⁵. Nende kohustuste

⁴² Euroopa valimiskoostöö võrgustiku raames korraldab komisjon ka teabevahetusi valimisküsitluste teemal.

⁴³ See tugineb asjakohastele standarditele ning hõlmab ELi valimisvaatlusmissioonide raames saadud kogemusi.

⁴⁴ Lisaks tehisintellekti määrusele hõlmab see eelkõige poliitreklaami määrust ja komisjoni 2023. aasta soovitusi kaasavate ja vastupanuvõimeliste valimiste kohta.

⁴⁵ Mitmesugused veebiplatvormide ja otsingumootoritega seotud nähtused põhjustavad valimiste usaldusväärse jaoks suuremat riski. Nende hulka kuuluvad muu hulgas, kuid mitte ainult, ebaseadusliku vaenukõne levik

täitmise toetamiseks võttis komisjon vastu **suunised valimisprotsessidega seotud süsteemsete riskide leevendamise kohta**⁴⁶ ning teeb koostööd liikmesriikide pädevate riigiasutustega nende valmisoleku tagamiseks enne valimisi⁴⁷. Koos riiklike digiteenuste koordinaatoritega **ajakohastab** komisjon koostöös Euroopa valimiskoostöö võrgustikuga **digiteenuste määruse kohast valimiste töövahendit**, et võtta arvesse hiljutiste valimiste kogemusi ja vajadust käsitleda konkreetseid nähtusi⁴⁸.

Desinformatsiooni käsitleval tegevusjuhendil on jätkuvalt keskne roll valimistega seotud ohtudega tegelemisel oma vabatahtliku mitut sidusrühma kaasava lähenemisviisi kaudu, eelkõige valimiste **kiirreageerimissüsteemi** kaudu, mis võimaldab platvormivälistel allakirjutanutel, näiteks kodanikuühiskonna organisatsioonidel, teatada kiiresti veebiplatvormidele ajakriitilisest sisust või kontodest, mida nad peavad valimisprotsessi usaldusväärset ohustavaks, tagades, et platvormid saavad oma poliitika alusel võtta asjakohaseid meetmeid. Seda tuleks edasi arendada ja laiendada, sealhulgas kriisiolukordades⁴⁹. Tegevusjuhendi raames tehtav uus valimistega seotud töö keskendub infoga manipuleerimise kampaaniatest tulenevate uute ja esilekerkivate ohtude, mida valimisperioodidel üha sagedamini täheldatakse, kaardistamisele ja analüüsimisele. Tegevusjuhendile allakirjutanuid julgustatakse seda edasi arendama juhendi töörühmas tehtava töö kaudu, tuues esile parimad tavad varasematest ELi ja riiklikest valimistest saadud õppetundide analüüsimise põhjal.

Suunamõjutajatel on veebipõhistes poliitilistes kampaaniates üha olulisem roll. Suunamõjutajate õigusteabe portaali edasiarendusena toetab komisjon vabatahtliku **suunamõjutajate võrgustiku** loomist, et suurendada nende teadlikkust asjakohastest ELi eeskirjadest,⁵⁰ sealhulgas nende vastutusest poliitilises kampaanias osalemisel, ning edendada parimate tavade vahetust. Komisjon julgustab ka eetikanõuete järgimist ja vabatahtlike kohustuste võtmist, sealhulgas teaberuumi terviklikkust käsitlevates küsimustes, ning toetab suunamõjutajate tööd digipädevuse edendamisel.

Läbipaistvus ja vastutus poliitilise rahastamise, sealhulgas valimiskampaaniate rahastamise valdkonnas, on otsustava tähtsusega sekkumise ennetamiseks ning hädavajalik selleks, et

internetis, välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumistega seotud ohud ning desinformatsioon laiemana nähtusena, (vägivaldse) äärmusliku sisu ja inimesi radikaliseerida püüdva sisu levik, samuti uute tehnoloogiate, näiteks generatiivse tehisintellekti abil loodud sisu levik .

⁴⁶ Komisjoni teatis „Komisjoni suunised väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite pakkujatele valimisprotsessidega seotud süsteemsete riskide maandamise kohta“ C/2024/3014. Digiteenuste määruse kohaldamise raames, tuginedes eelkõige Euroopa digiteenuste nõukogu ja komisjoni 2025. aasta veebruaris avaldatud digiteenuste koordinaatoritele suunatud digiteenuste määruse kohasele valimiste töövahendile, on liikmesriikide digiteenuste koordinaatorite korraldatud valimisalased ümarlaid ja stressitestid osutunud kasulikuks vahendiks sidusrühmadevahelise teabevahetuse parandamisel valimistega seotud küsimustes, olukorrateadlikkuse suurendamisel ning platvormide valmisoleku testimisel.

⁴⁷ Võttes osa kõiki asjaomaseid osalejaid hõlmavatest ümarlaudadest ning korraldades stressiteste.

⁴⁸ Näiteks välismaal elavate ELi kodanike kokkupuude välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsioonikampaaniatega valimiste ajal.

⁴⁹ Koostöö tegevusjuhendi alusel osutus eriti kasulikuks kriisiolukordades, näiteks COVID-19 pandeemia ja Venemaa sissetung Ukrainasse, samuti seoses valimistega.

⁵⁰ Näiteks poliitreklaami määrus, digiteenuste määrus, tehisintellekti määrus, Euroopa meediavabaduse määrus jne.

tagada poliitilistele erakondadele ja kandidaatidele võrdsed võimalused ning säilitada kodanike usaldus valimiste usaldusväarsuse ja õigluse suhtes. Asjakohastele ELi eeskirjadele ja standarditele⁵¹ tuginedes toetab komisjon liikmesriikidega tehtavat ühist tööd **poliitilise rahastamise läbipaistvuse ja terviklikkuse edendamisel**, käsitledes ühist huvi pakkuvaid küsimusi, nagu anonüümsed annetused ja krüptovaluuta, mida saab kasutada tegevuste rahastamiseks viisil, mis ei ole läbipaistev ja on raskesti avastatav. Komisjon toob kokku liikmesriikide eksperdid, eelkõige ECNE raames ja tihedas koostöös teiste ELi võrgustikega ning kaasates sidusrühmi,⁵² et **vahetada parimaid tavasid, valmistada ette võimalikke suuniseid ja edendada ühistegevust**.

Ühiskondlik ja tehnoloogiline areng, eriti veebis, pakub poliitilistele erakondadele ja kandidaatidele uusi võimalusi valijateni jõudmiseks, kuid toob kaasa ka uusi probleeme. Teabemaastiku kiire muutumine, pinged ja polariseerumine on viinud selleni, et poliitilised kandidaadid ja valitud esindajad puutuvad üha enam kokku ähvarduste, rünnakute ja vägivallaga nii veebis kui ka päriselus⁵³. Sellise käitumise⁵⁴ eriliseks sihtmärgiks on poliitikas tegutsevad naised; see võib heidutada neid kandideerimast ning mõnel juhul sundida loobuma valitud ametikohast – see asjaolu avaldab demokraatlikule esindatusele selgelt negatiivset mõju, seda olukorras, kus naised on poliitikas endiselt alaesindatud⁵⁵. **Poliitiliste kandidaatide ja valitud esindajate parema turvalisuse** tagamiseks võtab komisjon vastu **soovituse poliitilise tegevuse ohutuse kohta**⁵⁶. Komisjon töötab Euroopa valimiskoostöö võrgustiku raames ja tihedas koostöös asjakohaste sidusrühmadega ka **spetsiaalse parimate tavade juhendi** koostamise kallal ning toetab selles valdkonnas suutlikkuse suurendamist, praktilist abi, andmete kogumist ja vabatahtlikke kohustusi (nt lubadused ja käitumisjuhendid) ning eetikastandardeid. Selles töös pööratakse erilist tähelepanu naistele ja teistele suurema diskrimineerimisohuga rühmadele ning kohalike poliitikute olukorrale.

Valimisprotsesside usaldusväarsusele avalduvad ohud on keerulised ja mitmetahulised ning eeldavad valmisolekut ja reageerimist laias poliitikavaldkondade ning osalejate ringis. Moldova hiljutine kogemus näitab, et välisriigist lähtuvatele infomanipulatsioonidele ja

⁵¹ See tugineb eelkõige poliitreklaami määruse kohaldamise toetamiseks tehtavale tööle, komisjoni 12. detsembri 2023. aasta soovitusel (EL) 2023/2829 kaasavate ja probleemikindlate valimisprotsesside kohta liidus ning Euroopa Parlamendi valimiste Euroopa mõõtme ja tõhusa läbiviimise kohta, kavandatavale korruptsioonivastasele direktiivile, ELi rahapesuvastastele eeskirjadele ja teistele asjakohastele ELi normidele (näiteks Euroopa erakondi ja Euroopa poliitilisi sihtasutusi käsitleva määruse läbivaatamisele, mille suhtes kaasseadusandjad jõudsid 2025. aasta juunis kokkuleppele ja millega nähakse ette rangemad eeskirjad kaudse rahastamise keelustamise ja annetajate läbipaistvuse kohta).

⁵² Sealhulgas valimisvaatlusmissioonide käigus kogutud eksperditeadmised.

⁵³ Ajakirjanike, meediatöötajate ja poliitikute vastu suunatud ähvardused olid üheks peamiseks mureks, mida komisjoni poolt demokraatia kaitsekilbi algatuse ettevalmistamiseks korraldatud avalikus konsultatsioonis osalenud vastajad seoses ohtudega demokraatialle ELis esile tõid.

⁵⁴ <https://eige.europa.eu/publications-resources/publications/combating-cyber-violence-against-women-and-girls-developing-eu-measurement-framework>.

⁵⁵ <https://cdn.table.media/assets/wp-content/uploads/2025/03/07145057/Gender-Equality-Report-Chapeau-Communication.pdf>.

⁵⁶ Muu hulgas tugineb see 2023. aasta soovitusel kaasavate ja vastupanuvõimeliste valimisprotsesside kohta, muudele asjakohastele ELi eeskirjadele ja poliitikameetmetele (nt ohvrite õiguste, naistevastase vägivalla, rassismi ja ksenofoobia ning isikuandmete kaitse valdkonnas) ning käimasolevatele rahvusvahelistele algatustele, mida EL toetab.

sekkumistele saab vastu seista ja nende mõju vähendada ning et valmisolek, kindel poliitiline tahe, tulemuslik koordineerimine ja ELi toetus võivad demokraatia vastupanuvõimet hübriidohtude suhtes oluliselt tugevdada.

Näited ohtudest ja reageerimisviisidest: Moldova juhtumiuuring

2024. aastal toimusid Moldovas presidendivalimised ja referendum selle üle, kas kanda riigi ELiga ühinemise püüdlused põhiseadusesse, keset ulatuslikku Venemaa desinformatsiooni, sekkumist ja häälte ostmist. Moldovas 2025. aasta septembris toimunud parlamendivalimisi saatsid Venemaa intensiivsed hübriidohud, sealhulgas küberrünnakud, valepommiähvardused, infomanipulatsioonid, sekkumised ja desinformatsioon,⁵⁷ sh teatavate kandidaatide või erakondade profiilide kunstlik võimendamine, tehisintellekti abil loodud sisu ulatuslik kasutamine, võltsuudiste veebisaidid ja häälte ostmine⁵⁸.

ELiga ühinemise protsessi raames tugevdas Moldova oma vastupanuvõimet põhjaliku ja tervikliku lähenemisviisi abil, mille eesmärk oli välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsiooniga tegeleda juba eos. ELi ja teiste partnerite abiga tugevdas Moldova oma küber- ja sisejulgeolekut, kohtusüsteemi ausust, uurimisorganite suutlikkust tuvastada ebaseaduslikke rahavooge (sealhulgas krüptovaluutade kaudu), strateegilise kommunikatsiooni võimekust ning suutlikkust tagada elanikkonnale teenuste osutamine ka kriisiolukordades (nt seoses energiahäirete ja Venemaa agressioonisõja eest Ukrainas põgenevate inimeste sissevooluga), et aidata kõrvaldada riikliku ühtekuuluvuse lõhesid. Riiklik valimiskomisjon võttis erakondade rahastamiseskirjade rikkumiste suhtes otsustavaid meetmeid. Hiljuti loodud strateegilise kommunikatsiooni keskus on koordineerinud mitme osalisega strateegilise kommunikatsiooni raamistike rakendamist, et tugevdada ühiskonna vastupanuvõimet välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste suhtes, tuginedes keerukale analüüsile ja prognoosile.

Olukorrateadlikkuse ja valmisoleku toetamiseks loodi Euroopa digitaalmeedia vaatluskeskuse uus piirkondlik keskus, mis keskendub Venemaa desinformatsioonile ning hõlmab Moldovat ja Ukrainat⁵⁹. Komisjon korraldas koos ELi delegatsiooni ja ELi partnerlusmissiooniga desinformatsiooni ja küberohtude simulatsiooni, et suurendada Moldova⁶⁰ valmisolekut

⁵⁷ Valimiskampaania ajal levinud peamised desinformatsiooninarratiivid olid suunatud ühiskonna polariseerimisele, usalduse õõnestamisele demokraatia vastu ning riigi ELiga ühinemise suunas liikumise takistamisele. Need keskendusid väidetele valitsuse poolse poliitilise rõhumise ja korrupsiooni kohta, valimispettuste, suveräänsuse kaotamisele ning hirmu õhutamisele võimalike relvakonfliktide ees (EDMO tugikeskuse aruanne Moldova Vabariigi 2025. aasta parlamendivalimiste kohta – BROD: <https://brodhub.eu/en/republic-of-moldova/report-the-observation-mission-of-the-2025-parliamentary-elections-in-the-republic-of-moldova/>).

⁵⁸ Vt FACTi aruandeid (Moldova Vabariiki hõlmav EDMO tugikeskus): <https://fact-hub.eu/moldova/> ja BRODi (Rumeeniat ja Bulgaariat hõlmav EDMO tugikeskus) aruandeid: <https://brodhub.eu/en/republic-of-moldova/>.

⁵⁹ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/new-european-digital-media-observatory-hub-fights-disinformation-ukraine-and-moldova>.

⁶⁰ 2025. aasta 11. juunil, koostöös Moldova Vabariigi majandusarengu ja digitaliseerimise ministeeriumi, Euroopa Liidu Moldova Vabariigis asuva delegatsiooni ja Euroopa Liidu partnerlusmissiooniga Moldovas, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-services-and-moldovan-authorities-conduct-stress-test-potential-digital-hybrid-threats>.

hübriidohtudeks, ning hõlbustas ajutise eskalatsioonimehhanismi loomist nelja desinformatsiooni käsitleva tegevusjuhendi allakirjutanud suure veebiplatvormi ja kohalike kodanikuühiskonna osalejate vahel⁶¹.

Moldova riiklike asutuste, kodanikuühiskonna ja sõltumatu meedia järjepidevad jõupingutused ning ELi toetus, sealhulgas valimisvaatlusmissioonidele, mängisid otsustavat rolli sekkumise paljastamisel, meediapädevuse edendamisel ja desinformatsioonile faktipõhise teavitustegevuse kaudu vastu astumisel. See kogemus näitas, et peamised haavatavused ilmnemiseks veebikeskkonnas ning et demokraatia toetamiseks on vaja riiklike asutuste ja ELi jätkuvat kaasatust digitaalse vastutuse tagamiseks.

Valimiste usaldusväarsuse suurendamine on samuti ELi välispoliitika keskne prioriteet. See on strateegiline hädavajadus, sest paljud Euroopa demokraatiate ja valimisprotsesside probleemid ning nende vastu suunatud rünnakud on oma olemuselt piiriülesed ning neid saab tõepoolest kaitsta üksnes siis, kui ELi ümbritsevad vastupanuvõimelised demokraatiad. Hiljutised valimised ELi naabuspiirkonnas asuvates riikides on toonud esile vajaduse vastata riiklike asutuste abitaotlustele desinformatsiooniga võitlemiseks sotsiaalmeedias. EL tugevdab oma toetust kohapeal tegutsevatele rahvusvahelistele valimisvaatlusmissioonidele.

Demokraatia vastupanuvõime Euroopa keskuse raames tehtav töö aitab tugevdada valimis- ja muude demokraatlike protsesside õiglust ja usaldusväarsust. Koostöö keskuse ning selles valdkonnas tegutsevate asjaomaste ELi tasandi struktuuride ja koostöömehhanismide vahel toimub täielikus kooskõlas kohaldatavate õigusraamistikega, austades nende struktuuride ja nende osalejate sõltumatust ja eripära ning olemasolevaid menetlusi (nt Euroopa valimiskoostöö võrgustik, poliitreklaami riiklike kontaktpunktide võrgustik või Euroopa digiteenuste nõukoda).

Meetmed:

- *toetada liikmesriikidega tehtava tugevdatud koostöö arendamist Euroopa valimiskoostöö võrgustiku raames, et suurendada valimiste usaldusväarsust ja nendeks valmisolekut*
- *koostada suunised tehisintellekti kasutamise kohta valimisprotsessides*
- *ajakohastada digiteenuste määruse kohast valimiste töövahendit*
- *toetada vabatahtliku ELi suunamõjutajate võrgustiku loomist*
- *toetada liikmesriikidega tehtavat ühist tööd poliitilise rahastamise läbipaistvuse ja terviklikkuse edendamisel*
- *koostada komisjoni soovitus ja eraldi parimate tavade juhend poliitiliste kandidaatide ning valitud esindajate turvalisuse kohta*
- *tugevdada koostööd rahvusvaheliste valimisvaatlajatega, et suurendada suutlikkust jälgida desinformatsiooni sotsiaalmeedias väljaspool ELi toimuvate valimisvaatluste ajal.*

2.3.2. Vaba ja sõltumatu meedia vastupanuvõime tugevdamine

⁶¹ Tuginedes Moldova 2024. aasta valimiste ajal ajutise eskalatsioonimehhanismi edukale rakendamisele ning tegevusjuhendi kohasele kiire reageerimise kogemusele.

Vaba, sõltumatu ja pluralistlik meedia on teaberuumi usaldusvääruse ja mitmekesisuse alustala ning seetõttu meie demokraatia lahutamatu osa. Selline meedia aitab tagada võimulolijate vastutuse ning aitab inimestel kujundada oma arvamust ja teha teadlikke valikuid, pakkudes mitmesuguseid usaldusväärseid teabeallikaid⁶². Meediavabaduse ja meedia pluralismi edendamine on samuti olnud ELi töö keskmes, muu hulgas selliste seadusandlike algatuste kaudu nagu Euroopa meediavabaduse määrus ja vaigistuskaebuste vastane direktiiv⁶³. EL toetab samuti kindlalt meediavabadust kogu maailmas, ka mitmepoolsel tasandil, ja tunnustab sõltumatu meedia ning ajakirjanduse kesksel rolli demokraatlike väärtuste ja põhiõiguste kaitsmisel kogu maailmas.

Kuid digitaliseerimisest tingitud olukorras on meediasektor tugeva majandusliku surve all. Need muutused teabekeskkonnas mõjutavad seda, kuidas teavet toodetakse, jagatakse, tarbitakse ja usaldatakse. Kodanikud tuginevad teabele juurdepääsuks ja oma arvamuse kujundamiseks üha enam veebiplatvormidele ning viimasel ajal ka generatiivsele tehisintellektile, sealhulgas poliitiliste küsimuste puhul. Veebiplatvormid on üha enam muutumas noorte⁶⁴ jaoks peamiseks teabeallikaks, eelkõige suunamõjutajate vahendusel⁶⁵. Veebiplatvormidel sisu sortimiseks kasutatavad algoritmid suurendavad kasutajate kaasatust, eelistades sageli sensatsioonilist või vastuolulist sisu usaldusväärsele ja tõenduspõhisele teabele. Sellega kaasneb oht võimendada desinformatsiooni ja süvendada ühiskondlikke lõhesid ning kahjustada meediasisu nähtavust. Sõltumatutel meediateenuse osutajatel ja uudisteväljaannetel on raskusi oma ärimudelite kohandamisega reklaamitulude⁶⁶ valdkonnas, kuna turul domineerivad üha enam veebiplatvormid.

See on muutnud keerulisemaks sõltumatu uudistemeedia püsijäämise ja kvaliteetse ning uuriva kutse- ja eetikastandarditel põhineva ajakirjandussisu kättesaadavuse tagamise. Mitmes piirkonnas, eelkõige paljudes maapiirkondades, on kohalikud uudisteväljaanded turult välja tõrjutud, mille tulemusel on tekkinud nn uudistekõrb, mis tähendab teabe kättesaadavuse, pluralismi ja kvaliteedi langust,⁶⁷ mis omakorda võib kaasa tuua demokraatiasse kaasatuse ja usalduse kadumise ning suurema vastuvõtlikkuse desinformatsioonile. Lisaks kahjustavad

⁶² Komisjoni poolt Euroopa demokraatia kaitsekiibi algatuse ettevalmistamiseks korraldatud avalikus konsultatsioonis osalenud vastajad pidasid demokraatia vastupanuvõime seisukohalt prioriteetseks vaba ja sõltumatu meedia pluralismi tagamist ning ajakirjanike jaoks turvalise keskkonna loomist.

⁶³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. aprilli 2024. aasta direktiiv (EL) 2024/1069, milles käsitletakse avalikus elus osalevate isikute kaitsmist ilmselgelt põhjendamatute nõuete või kuritarvituslike kohtumenetluste (avalikus elus osalemise vastased strateegilised hagid) eest (ELT L, 2024/1069, 16.4.2024).

⁶⁴ 2025. aasta sotsiaalmeedia uuringu andmetel kasutavad noored vanuserühmas 15–24 aastat sotsiaal- ja poliitiliste päevaküsimuste teemalise sisu allikana kõige sagedamini sotsiaalmeediaplatforme (65 %). Allikas: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3592>.

⁶⁵ Euroopa meediatööstuse ülevaade. Vt <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2025-european-media-industry-outlook-report>. Reutersi instituudi 2024. aasta digiuudiste aruande kohaselt väidab 57 % TikToki kasutajatest ja 53 % Instagrami kasutajatest, et nende peamine uudisteallikas on suunamõjutajad, mis edestab ajakirjanikke ja trükimeediat (vastavalt 41 % ja 34 %).

⁶⁶ Sisesta uusimad turuosa statistilised andmed Eurostatilt.

⁶⁷ <https://cmpf.eui.eu/local-media-for-democracy-research-results/>.

rünnakud, pahatahtlikud hagid ja muud hirmutamismvormid ajakirjanike töökeskkonda, mistõttu on ajakirjanike turvalisuse ja kaitse tagamine oluline prioriteet⁶⁸.

EL on olnud aktiivne meediavabaduse ja meedia pluralismiga seotud probleemide lahendamisel, selleks on kasutada mitmesuguseid õiguslikke, poliitilisi ja rahastamisvahendeid. Euroopa meediavabaduse määrus kehtestab uue ühise normistiku meedia pluralismi ja sõltumatuse kaitsmiseks ELis, eesmärgiga tagada, et nii avalik-õiguslik kui ka erasektori meedia saaks siseturul tegutseda hõlpsasti ja ilma põhjendamatu surveta, võttes samas arvesse digipööret. Komisjon toetab liikmesriike Euroopa meediavabaduse määrase kohaldamisel, muu hulgas suuniste kaudu, ning tagab selle jõustamise. Komisjon jätkab aktiivset dialoogi valdkonna osalejate ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega, et tagada Euroopa meediavabaduse määrasega ette nähtud kaitsemeetmete ja mehhanismide tulemuslik kohaldamine kogu ELis.

Selleks et väga suurte digiplatvormide ja väga suurte internetipõhiste otsingumootorite pakkujad austaksid meediavabadust ja meedia pluralismi, nõuab digiteenuste määrus, et nad tuvastaksid ja leevendaksid hoolikalt oma teenuste ülesehitusest või toimimisest tulenevaid süsteemseid riske, pidades muuhulgas silmas meediavabadust ja pluralismi. Komisjon jälgib ja nõuab nende kohustuste täitmist ning teeb koostööd asjakohaste sidusrühmadega, et tagada kohustuste täitmine digikeskkonnas.

Selleks et teave saaks demokraatlikus ühiskonnas vabalt liikuda, on vabal ja sõltumatul meedial tarvis elujõulisi ja konkurentsile avatud turge. Komisjon jätkab ELi **konkurentsieeskirjade** jõustamist digisektoris, et edendada õiglast ja mitmekesisist meediamaastikku ning võidelda meedia pluralismi õhnestavate tavade vastu, muu hulgas kaitstes sõltumatuid meediateenuse osutajaid konkurentsivastase käitumise eest internetireklaami valdkonnas. Lisaks võib konkurentsikaitse soodustada meedia pluralismi ja mitmekesisust mitte üksnes traditsioonilistes meediasektorites, vaid ka kiiresti arenevates sektorites, nagu tehisintellekt. **Muudetud ühinemissuunistes**⁶⁹ annab komisjon täiendavaid selgitusi selle kohta, kuidas ta kaitseb kvaliteedipõhist konkurentsi ja kuidas see võib edendada meedia pluralismi ja mitmekesisust tarbijate ja kodanike huvides. **Digiturgude määruse**⁷⁰ kohaselt lisab komisjon oma prioriteetide hulka jõustamismeetmed, mis edendavad sõltumatut ja mitmekesisist meediamaastikku, muu hulgas internetireklaami läbipaistvuse suurendamise kaudu. Uued väljakutsed, näiteks tehisintellektil põhinevate teenuste kasutuselevõtt, mõjutavad samuti meedia jaoks mõeldud õiglast ja konkurentsile avatud digiturgu. Komisjon peab nendes küsimustes regulatiivseid dialooge asjaomaste pääsuvalitsejatega. See on samuti osa

⁶⁸ Komisjon leidis oma 2025. aasta aastaaruandes õigusriigi olukorra kohta, et jätkuvate ohtude tingimustes pööratakse üha suuremat tähelepanu ajakirjanike turvalisusele ja kaitsele, kusjuures liikmesriigid loovad või hoiavad töös toetusstruktuure või tugevdavad ajakirjanike õiguskaitset. https://commission.europa.eu/publications/2025-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en.

⁶⁹ Horisontaalsete ühinemiste hindamise suunised vastavalt nõukogu määrusele kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle, 2004/C 31/03 ja mitte-horisontaalsete ühinemiste hindamise suunised vastavalt nõukogu määrusele kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle, 2008/C 265/07.

⁷⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. septembri 2022. aasta määrus (EL) 2022/1925, mis käsitleb konkurentsile avatud ja õiglaseid turge digisektoris (ELT L 265, 12.10.2022, lk 1–66).

käimasolevast digiturgude määruse läbivaatamisest, milles antakse ülevaade tuvastatud probleemidest ja võimalikest edasistest sammudest.

Sektori majandusliku elujõulisuse edasiseks toetamiseks hindab komisjon **audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi**⁷¹ käimasoleva hindamise ja eelseisva läbivaatamise raames võimalusi **üldist huvi pakkuvate meediateenuste esiletõstmise tugevdamiseks** ning **reklaamieeskirjade ajakohastamiseks, et soodustada ELi meedia kestlikkust. Suunamõjutajate** rolli võetakse arvesse ka audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi⁷² läbivaatamisel ning tulevases õigusaktis „*Digital Fairness Act*“ (digitaalse õigluse akt), mis täiendab kehtivaid ELi õigusnorme.

Avalik-õiguslike ringhäälingute avaliku sektori poolse rahastamise eesmärk on võimaldada neil täita ühiskonna demokraatlikke, sotsiaalseid ja kultuurilisi vajadusi ning tagada pluralism, sealhulgas kultuuriline ja keeleline mitmekesisus. Euroopa meediavabaduse määrus kohustab liikmesriike kehtestama rahastamismenetlused, mis tagavad, et avalik-õiguslikel meediateenuse osutajatel on piisavad, kestlikud ja prognoositavad rahalised vahendid, mis vastavad nende avaliku teenuse osutamise ülesande täitmisele ja võimaldavad neil seda edasi arendada. Käimasoleva 2009. aasta ringhäälinguteatise⁷³ hindamise eesmärk on selgitada, kas avalik-õigusliku ringhäälingu jaoks kehtivad riigiabi-eeskirjad vastavad endiselt oma eesmärgile, arvestades turu arengut – alates uutest tehnoloogiast kuni uut tüüpi vaatamisharjumuste ja uut tüüpi tegijate ilmumiseni sektoris.

Generatiivse tehisintellekti areng toob küll kaasa uusi võimalusi, kuid esitab meediaökosüsteemile ka mitmesuguseid väljakutseid. Veebipiraatlus ja autoriõigusega kaitstud materjali loata kasutamine tehisintellektimudelite koolitamiseks kujutavad endiselt suurt ohtu meediasektorile, õhnestades tulubaasi ning mõjutades meedia kvaliteeti ja mitmekesisust. Komisjon **vaatab läbi direktiivi autoriõiguste kohta digitaalsel ühtsel turul**⁷⁴ ja kaalub, kuidas suurendada selle tõhusust nende arengusuundade kontekstis.

Komisjon kasutab oma finantsvahendeid meediasektori majandusliku vastupanuvõime toetamiseks nii ELis kui ka väljaspool seda. **Meediakerksuse programm** aitab ühendada meedia praeguse toetamise uue mitmeaastase finantsraamistiku⁷⁵ raames kavandatavate rahastusprogrammidega, valmistades ette pinnase järgmise mitmeaastase finantsraamistiku edukaks rakendamiseks. Programm toetab sõltumatut ajakirjandust ja meediapädevust,

⁷¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. novembri 2018. aasta direktiiv (EL) 2018/1808, millega muudetakse direktiivi 2010/13/EL audiovisuaalmeedia teenuste osutamist käsitlevate liikmesriikide teatavate õigus- ja haldusnormide koordineerimise kohta (audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv), et võtta arvesse muutuvat turuolukorda (ELT L 303, 28.11.2018, lk 69–92).

⁷² Audiovisuaalmeedia eeskirjade läbivaatamisel keskendub komisjon viisidele, kuidas tagada õiglasem meediakeskkond, kus vaatajad – eelkõige nooremad vaatajad – on audiovisuaalse sisu veebis tarbimisel piisavalt kaitstud, sealhulgas juhul, kui selle sisu teevad kättesaadavaks suunamõjutajad.

⁷³ Euroopa Komisjoni teatis riigiabi eeskirjade kohaldamise kohta avalik-õigusliku ringhäälingu suhtes, 2009/C 257/01, mille kohta komisjon algatas 2025. aasta oktoobris avaliku konsultatsiooni, et koguda arvamusi avaliku sektori asutustelt, ettevõtetelt ja kodanikelt.

⁷⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/790, mis käsitleb autoriõigust ja autoriõigusega kaasnevaid õigusi digitaalsel ühtsel turul (ELT L 130, 17.5.2019, lk 92–125).

⁷⁵ Eelkõige kavandatav programm „AgoraEU“.

rõhutades komisjoni jõupingutusi kestliku uudistemeedia sektori, sealhulgas kohaliku ajakirjanduse tugevdamisel ka ELi kandidaatriikides ja potentsiaalsetes kandidaatriikides. Komisjon suurendab **programmi „Loov Euroopa“** kaudu kohalikule meediale antavat toetust, edendades projekte, mis keskenduvad sõltumatu ja kohaliku ajakirjanduse elujõulisusele⁷⁶. Programm „Loov Euroopa“ laiendab 2027. aastal ka oma olemasolevaid oskustega seotud taotlusvoore, lisades uue meetme uudistemeedia spetsialistide oskuste täiustamiseks. Uus meede **programmi „Euroopa horisont“** raames toetab täiendavalt meediatööstuse digipööret, töötades muu hulgas välja uusi uuenduslikke vahendeid, mis aitavad meedial jõuda uute kasutajateni ja uute tuluallikateni.

Erasektoripoolne investeerimine meediasektorisse on endiselt suhteliselt väike ja eeldab uusi, vajaduspõhiseid investeerimislahendusi, mis keskenduvad pikaajalisele investeringutasuvusele. **Erakapitalil** tuleks võimaldada toetada kvaliteetset sõltumatut meediat. Komisjon edendab mõjuinvesteeringuid uudistemeedia sektoris ning alustab koostööd potentsiaalsete investoritega koos EIP Grupiga.

Komisjon on võtnud kohustuse, osana oma toetusest tehisintellekti kasutuselevõtule kultuuri- ja loomesektoris, aidata kaasa **üleeuroopaliste platvormide** arendamisele, et teha professionaalsete meediaväljaannete reaajalised uudised ja teave mitmes keeles kättesaadavaks laiemale üldsusele kogu ELis⁷⁷. Samuti suurendab Komisjon oma toetust uuenduslikele meediaprojektidele, mis pakuvad uusi formaate ja sisu sidusrühmadele kogu liidus ning sellest väljaspool⁷⁸. Lisaks uurib komisjon võimalikke tuleviku arengusuundi ELi tehnoloogiakeskkonna jaoks, keskendudes esialgu tulevastele suhtlusvõrgustikele / sotsiaalmeediaplattformidele, et toetada ELi **digisuveräänsust**.

Ajakirjanike turvalisuse ja kaitse tagamine on jätkuvalt üks peamisi prioriteete, sealhulgas ELi välistegevuses⁷⁹. Pingutuste tõhustamiseks ajakirjanike kaitsmisel ebakohase surve, ähvarduste ja rünnakute eest ajakohastab komisjon oma **soovitust ajakirjanike turvalisuse kohta**,⁸⁰ et toetada ühiskonnas tugevamat turvalisust ja toetavat keskkonda ajakirjanike ja kvaliteetse uudisajakirjanduse (esmastel allikatel põhineva ajakirjanduse) jaoks, ning korraldab **vaigistuskaebuste vastase võitluse teemal kõrgetasemelise kohtumise**, et toetada

⁷⁶ Komisjon toetab samuti sõltumatut kohalikku ajakirjandust ja aitab kaasa alustavate ajakirjanike koolitamisele konkreetsetele teemadele keskenduvate meetmete kaudu, näiteks Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika raames. Kohalikule tasandile suunatud teabemeetmed ja suutlikkuse suurendamise tegevus aitavad võidelda uudistekõrbete vastu.

⁷⁷ Tehisintellekti strateegia COM(2025) 723 final.

⁷⁸ Uudistemeedia sektoreid toetavad meetmed on kättesaadavad aadressil: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/news-initiative>. Liikmesriikide algatusel on käivitatud ka märkimisväärseid koostööalgatusi. Selliste piiriüleste algatuste uute näidete hulka kuuluvad ARTE+ ja Deutsche Welle ning France Médias Monde'i käivitatud „infokilbi“ projekt.

⁷⁹ Sõltumatu ja pluralistliku meedia tagamine, juurdepääs teabele ja võitlus desinformatsiooni vastu ning ajakirjanike ja meediatöötajate turvalisus veebis ja võrguväliselt on ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava peamised prioriteedid. See hõlmab muu hulgas selliseid meetmeid nagu ELi inimõiguste kaitsjate mehhanism ProtectDefenders.eu ning ELi toetus Euroopa demokraatia rahastule, mis toetab demokraatia eest seisvaid osalejaid, sealhulgas sõltumatuid meediaplatforme ja ajakirjanikke. <https://democracyendowment.eu/>.

⁸⁰ Komisjoni 16. septembri 2021. aasta soovitus (EL) 2021/1534 ajakirjanike ja teiste meediatöötajate kaitse, turvalisuse ja võimestamise tagamise kohta Euroopa Liidus, C/2021/6650.

vaigistuskaebusi käsitleva soovitusel läbivaatamist⁸¹. Lisaks võtab komisjon ajakirjanike, teadlaste ja kodanikuühiskonna organisatsioonide, kes tegelevad teabekeskonna ja selle arengu (nt tehisintellekti mõju) analüüsiga, turvatunde tagamiseks vastu suunised asjakohaste ELi eeskirjade rakendamise toetamiseks⁸².

Meediavabaduse ja meedia pluralismi toetamise üldeesmärgile kaasaaitamiseks jätkab komisjon ka mehhanismide rahastamist ajakirjandusvabaduse seireks ELi liikmesriikides ja kandidaatriikides⁸³.

Komisjon toetab ka kvaliteetset sõltumatut meediat ja ajakirjandust rahvusvahelisel tasandil, eelkõige ELi naabruspiirkonnas asuvates riikides ning ELi kandidaatriikides ja potentsiaalsetes kandidaatriikides. Sõltumatu meedia tegevuse kestlikkust tagav põhirahastamine on tõhus ja tulemuslik vahend autoritaarsete režiimide desinformatsioonitegevusele vastu astumiseks nii riigisisest kui ka välismaal. Sõltumatud ja kvaliteetsed uurivad ning meelelahutuslikud formaadid aitavad vältida välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste narratiivide kinnistumist ning võivad piirata nende levikut ELis ja ELi partnerriikides⁸⁴. Lisaks pakuvad Euroopa demokraatia sihtkapital ja komisjoni ProtectDefenders.eu mehhanism toetust ohus olevatele ajakirjanikest inimõiguste kaitsjatele väljaspool ELi. 2024. aastal toetati nimetatud mehhanismi kaudu vähemalt 943 meediatöötajat. Komisjon jätkab põhitoe andmist eksiilis tegutsevatele sõltumatutele, sealhulgas Venemaalt, Valgevenest ja muudest riikidest pärit olevatele ajakirjanikele ja meediakanalitele, kes töötavad ELis ja selle naabruspiirkonnas, ning aitab ühtlasi tagada kvaliteetsete sõltumatute meediakanalite püsijäämise peamistes partnerriikides. Komisjon suurendab koostöös usaldusväärsete partneritega kiirreageerimistegevust, et tagada digitaalse tsensuuri vältimise, jälgimisvastaste ja võrgukatkestuste vastaste lahenduste kättesaadavus autoritaarsete režiimide all elavatele kodanikele, kodanikuühiskonna osalejatele ja ajakirjanikele. Samuti on komisjon teinud ettepaneku seada meediavabaduse toetamine prioriteediks uue mitmeaastase finantsraamistiku „Gloaalne Euroopa“ raames.

Meetmed:

- *vaadata läbi audiovisuaalmeedia teenuste direktiiv*
- *tegeleda meediaökosüsteemi ees seisvate probleemide lahendamiseks autoriõiguse direktiivi läbivaatamise kontekstis*
- *anda suuniseid konkurentsi säilitamiseks ning meedia pluralismi ja mitmekesisuse edendamiseks ühinemisi käsitlevate suuniste läbivaatamise kontekstis*
- *hinnata avalik-õigusliku ringhäälingu jaoks kehtivate riigiabi eeskirjade asjakohasust 2009. aasta ringhäälinguteatise hindamise käigus*

⁸¹ Komisjon uuendab ka vaigistuskaebuste vastase eksperdirühma volitusi ja koosseisu, et edendada kuriteoohvrite toetamist, ning vaatab läbi ELi rahvusvahelise eraõiguse normid, et hinnata võimalikku vajadust vaigistuskaebustega seotud aspektide kaasamiseks.

⁸² Näiteks digiteenuste määrus, poliitreklaami määrus või tehisintellekti määrus.

⁸³ Vt näiteks programmi „Loov Euroopa“ vahenditest rahastatavaid projekte, nagu meediavabaduse kiirreageerimise platvorm.

⁸⁴ ELi peamine toetus sõltumatule meediale, mida antakse Euroopa demokraatia rahastu vahendusel, on ainuüksi Venemaal jõudnud vaid sotsiaalmeediakanalite kaudu vähemalt 36 miljoni inimeseni. Alates 2022. aastast on ELi toetatud meediaväljaannete publik kasvanud vähemalt 15–20 %.

- käivitada sõltumatu ajakirjanduse ja meediapädevuse edendamiseks meediakerksuse programm
- tugevdada meetmeid ajakirjanike turvalisuse tagamiseks ja kohtuvaidluste kuritarvitamise (vaigistuskaebuste) tõkestamiseks
- toetada sõltumatut kvaliteetmeediat ja ajakirjandust väljaspool ELi piire.

2.4. Ühiskonna vastupanuvõime ja kodanike kaasatuse suurendamine

Kaasatud ja võimestatud kodanikud ning aktiivne kodanikuühiskond on demokraatia tugisammas. Kodanikuhariduse, sealhulgas meedia- ja digipädevuse ning kriitilise mõtlemise edendamine suurendab teadlikkust riskidest ja ohtudest ning annab kõikidest kogukondadest pärit eri vanuses kodanikele võimestava suutlikkuse orienteeruda teabekeskkonnas, saada juurdepääs usaldusväärsele teabele, kasutada oma demokraatlikke õigusi ja osaleda demokraatlikes protsessides. Vastutustunde, jõustatuse ja üldsuse usalduse tugevdamiseks on samuti vajalik edendada kodanike kaasatust demokraatiasse, toetades osalus- ja arutelupõhiseid vahendeid. Need on ühiskonna üldise vastupanuvõime kujundamisel olulise tähtsusega.

2.4.1. Kodanikuharidus ja demokraatiaoskused

Kodanikuoskused, sealhulgas meedia- ja digipädevus, on demokraatia seisukohalt üliolulised. Selliseid oskusi toetatakse laia valiku projektide kaudu mitmesuguste ELi programmidega, näiteks programm „Erasmus+“ ja kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programm ning programm „Euroopa horisont“.

Meetmed hariduse valdkonnas

Koolidel ja haridusasutustel on oluline roll kodanikuoskuste arendamisel, mis võimaldavad inimestel käituda vastutustundlikult, edendades kriitilist mõtlemist, kaasavust, sõnavabadust ja aktiivset kodanikuosalust. Neid oskusi toetades annavad kõigil tasanditel tegutsevad haridusasutused kodanikele teadmisi ja võimekuse aktiivseks osalemiseks ning aitavad seeläbi kujundada vastupidavaid demokraatlikke ühiskondi.

Oskuste liidu osana käsitleb **põhioskuste tegevuskava** nii kodanikuoskusi kui ka digipädevusi põhioskustena, mis on kodanikele hädavajalikud, et nad saaksid hästi toime tulla nii töö- kui ka eraelus. 2026. aasta **hariduspakett** sisaldab **põhioskuste toetuskava koolidele**, et aidata lastel ja noortel omandada kirjaoskust, matemaatika ja loodusteaduste alaseid teadmisi, digipädevusi ja kodanikuoskusi. Osana sellest paketist esitab komisjon 2030. aastani ulatuva tegevuskava digiõppe ja -oskuste tuleviku kohta, mis tugineb digiõppe tegevuskava läbivaatamisele, keskendub digipädevustele, tehisintellektialasele kirjaoskusele ja kriitilisele mõtlemisele ning tugevdab demokraatia vastupanuvõimet digimaailmas.

Komisjon esitab soovitusel koolijuhtidele ja poliitikakujundajatele. See hõlmab ajakohastatud suuniseid õpetajatele ja haridustöötajatele desinformatsiooni vastu võitlemise ning

digikirjaoskuse kohta hariduse ja koolituste⁸⁵ kaudu, et tugevdada õpetajate pedagoogilist pädevust ja noorte kriitilise mõtlemise oskusi, edendada digitehnoloogiate vastutustundlikku kasutamist ning toetada teadlike valikute tegemist veebis. Nendes käsitletakse selliseid arengusuundi nagu generatiivne tehisintellekt, infomanipulatsioon⁸⁶ ning sotsiaalmeedia ja suunamõjutajate roll. Komisjon töötab välja ka suuniseid, et toetada valmisolekuga seotud põhioskuste omandamist, hõlmates asjakohaseid meediapädevuse elemente, millel on võtmetähtsus aktiivse ja teadliku kodanikuosaluse ning desinformatsiooni ja infoga manipuleerimise vastu võitlemise seisukohalt. Komisjon töötab välja **ELi kodanikupädevuse raamistiku**⁸⁷ koos **suunistega kodanikuhariduse tugevdamiseks koolides**. See annab sisendi õppekavade ja koolitusprogrammide väljatöötamiseks.

Meediapädevuse edendamine väljaspool haridussüsteemi

Lisaks haridusvaldkonna meetmetele tuleb ELis tõhustada meediapädevust, sealhulgas digipädevuse toetamise meetmeid kaasaval ja tulemuslikul viisil, et jõuda inimesteni kõikidest vanuse- ja sotsiaal-majanduslikest rühmadest, eelkõige nendeni, kes ei viibi haridus- ja koolituskeskkonnas.

Komisjon rakendab **meediapädevuse meetmepaketti**. **Meediakerksuse programm** hõlmab uusi meetmeid meediapädevuse toetamiseks kõikides vanuserühmades (noored, täiskasvanud, eakad) nii maapiirkondades kui ka linnades. Programm käsitleb teabe terviklusega seotud uusi ja olemasolevaid probleeme, seostades meediapädevuse valmisolekuga ning keskendudes meediatarbimise uutele suundumustele⁸⁸. Võimalikud meetmed audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi alusel olemasolevate meediapädevuse alaste mehhanismide parandamiseks on samuti nende eeskirjade hindamise ja läbivaatamise osa. Eelisjärjekorras toetatakse liikmesriike, kes seisavad silmitsi eriliste probleemide ja vajadustega, samuti kandidaatriike ja potentsiaalseid kandidaatriike⁸⁹ ning rühmi, kellel on takistusi demokraatias osalemisel⁹⁰.

Komisjon toetab liikmesriike **meediapädevuse alaste riiklike või piirkondlike tegevuskavade** väljatöötamisel, laiendamisel või rakendamisel⁹¹.

⁸⁵ Euroopa Komisjon: hariduse, noorte, spordi ja kultuuri peadirektoraat, „Suunised õpetajatele ja haridustöötajatele desinformatsiooniga võitlemise ning digikirjaoskuse edendamise kohta hariduse ja koolituse kaudu“, Euroopa Liidu Väljaannete Talitus, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/28248>.

⁸⁶ Sealhulgas võimalik eristav lähenemine poistele ja tüdrukutele.

⁸⁷ Võttes muu hulgas arvesse ELi kodanikuõigusi, nagu on selgitatud ELi kodakondsuse juhendis: https://commission.europa.eu/publications/guide-eu-citizenship_en ning peagi ilmuvast ELi demokraatiat käsitlevast juhendis kodanikele.

⁸⁸ Meetmed audiovisuaalmeedia teenuste direktiivis ette nähtud meediapädevuse mehhanismi parandamiseks on samuti osa selle hindamisest ja läbivaatamisest.

⁸⁹ Mis on oma geograafilise läheduse tõttu Venemaa ja Valgevenega eriti haavatavad välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning desinformatsiooni suhtes.

⁹⁰ Viimane võiks põhineda olemasolevatel näitajatel, näiteks meediapluralismi indeksil, mis sisaldab alamnäitajat meediapädevuse taseme kohta.

⁹¹ ELi kriisivalmiduse strateegias kutsuti üles hoogustama tööd digipädevuse ja meediapädevuse edendamisel, muu hulgas Euroopa demokraatia kaitsekiilbi algatuse ning digihariduse ja -oskuste tulevikku käsitleva 2030. aasta tegevuskava raames, et tugevdada inimeste kriitilist mõtlemist ja oskust reageerida desinformatsioonile ja küberohtudele juba lapsest saadik. Mitmel liikmesriigil on nende eesmärkide saavutamiseks riiklikud programmid. Näiteks võttis Luksemburg 2021. aastal vastu digitaalse kaasatuse riikliku tegevuskava ning Maltal on digihariduse strateegia aastateks 2025–2030.

Komisjon **tugevdab ka meediapädevuse kogukonda**, et parandada koordineerimist ja tugevdada kaasatud osalejate vahelisi sidemeid. See hõlmab liikmesriikide asutuste esindajatest koosneva komisjoni **meediapädevuse eksperdirühma** tugevdamist, edendades parimate tavade vahetamist, pakkudes uusi koostöövahendeid ja laiendades selle volitusi, et hõlmata ühiskonna vastupanuvõime ja valmisolekuga seotud aspekte. Meediapädevuse eksperdirühma jõupingutuste täiendamiseks loob komisjon ka **uue sõltumatute meediapädevuse ekspertide võrgustiku**, koondades sõltumatuid eksperte eri valdkondadest (nt valmisolek, välisriigist lähtuvad infomanipulatsioonid ja sekkumised ning desinformatsioon, andmeanalüüs, teabe tervikluse ohud, käitumisteadused jne), et anda sõltumatuid sisendeid ja teadmisi uute probleemidega toimetulekuks. Meediapädevuse edendamisel tuginetakse ka Euroopa digitaalmeedia vaatluskeskuse (EDMO) meediapädevuse kogukonnale, laiendades veelgi EDMO tõhusate meediapädevuse algatuste suunistel⁹² põhinevat parimate tavade ja kasutusmallide andmebaasi ning laiendades **EDMO piirkondlike ja riiklike keskuste** välja töötatud ja rakendatud edulugude kasutuselevõttu, näiteks haavatavate ja maapiirkondade kogukondadeni ning eakateni jõudmiseks või koostööks meediaga.

Komisjon esitab **ELi demokraatia juhendi kodanikele**, et suurendada nende teadlikkust oma demokraatlikest õigustest ELi õiguse ja poliitikaraamistike alusel ning sellest, kuidas neid õigusi kasutada⁹³. Erilist tähelepanu pööratakse noortele.

Selleks et kaasata kodanikke demokraatias, kodanikupädevusi ning meedia- ja digipädevusi käsitlevate meetmete kujundamisse, korraldab komisjon **demokraatia vastupanuvõimele keskenduva Euroopa kodanike paneelarutelu**.

Meetmed:

- *arendada 2026. aasta põhioskuste toetuskava koolidele, hõlmates kodaniku- ja digipädevusi*
- *ajakohastada õpetajatele ja haridustöötajatele mõeldud suuniseid desinformatsiooni ja digipädevuse kohta*
- *töötada välja ELi kodanikupädevuse raamistik koos suunistega kodanikuhariduse tugevdamiseks koolides*
- *toetada liikmesriike meediapädevuse alaste riiklike või piirkondlike tegevuskavade väljatöötamisel, laiendamisel või rakendamisel*
- *rakendada meediapädevuse meetmeid, seades uusi prioriteete ja tugevdades meediapädevuse kogukonda*
- *koostada ELi demokraatia juhend kodanikele*
- *korraldada demokraatia vastupanuvõimele keskenduv Euroopa kodanike paneelarutelu.*

2.4.2. Kodanike kaasatuse ja osalemise edendamine

⁹² Vt <https://edmo.eu/areas-of-activities/media-literacy/raising-standards-the-edmo-guidelines/>.

⁹³ Pidades seejuures keskseks õigusi, mis tulenevad digiteenuste määrusest, tehisintellekti määrusest, audiovisuaalmeedia teenuste direktiivist, poliitreklaami määrusest, ELi valimisõigustest ja muudest asjakohastest raamistikest.

Uued ja sisukad kodanike osalemise, arutelu ja kaasamise vormid kõigile põlvkondadele⁹⁴ pakuvad kodanikele täiendavaid võimalusi demokraatlikesse aruteludesse ja avaliku poliitika kujundamisse panustamiseks, rikastades arutelusid mitmekesiste vaatenurkadega – nagu näitas Euroopa tuleviku konverents – ning tugevdades valimistel põhinevat esindusdemokraatiat.

ELi tasandil kasutab komisjon mitmesuguseid vahendeid ELi kodanike kaasamiseks oma poliitikakujundamisse, alustades Euroopa kodanikualgatustest – ainulaadsest tegevuskava koostamise vahendist, mis võimaldab kodanikel teha ettepanekuid ELi meetmete võtmiseks. **Euroopa kodanike paneelarutelud ja kodanike kaasamise platvorm** on muutunud oluliseks vahendiks poliitikakujundamise toetamisel ja selleks vajaliku teabe kogumisel, demokraatia vastupanuvõime tugevdamisel ja Euroopa kodakondsuse edendamisel ning nende kasutamist ELi tasandil ja liikmesriikides hakatakse julgustama. Komisjon uurib võimalusi oma kodanike kaasamise platvormi avamiseks või selle koostalitlusvõime tagamiseks riiklike, piirkondlike ja kohalike avalike haldusasutustega.

Komisjon teeb tihedat koostööd asjaomaste organite ja üksustega, nagu Euroopa Regioonide Komitee, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, ning sidusrühmadega,⁹⁵ et tugevdada **kodanike osalemise eest vastutavate riiklike asutuste võrgustikku** riiklike kontaktpunktide kaudu, tuginedes eelkõige komisjoni osalus- ja aruteludemokraatia pädevuskeskusele⁹⁶. Selle võrgustiku töö keskendub kohalikule tasandile, noorte võimestamisele ja põlvkondadevahelisele dialoogile, pakkudes riiklikele asutustele praktilist tuge ja edendades asjakohaseid vahendeid. Selles raamistikus toetab komisjon liikmesriikidele mõeldud kodanike osalemist käsitleva **koolituspaketi** ettevalmistamist kõigis ELi ametlikes keeltes.

Komisjon tagab laiema juurdepääsu kodanike osalemist käsitlevale teabele ELi tasandil **mitmekeelse ressursside portaali** kaudu, et levitada demokraatlikus osaluses kasutatavaid vahendeid ja teavet laiemalt kõigil tasanditel kogu ELis, sealhulgas avaliku halduse asutuste, sidusrühmade ja kodanike jaoks, koondades teabe, mis on kogutud kodanike osalemise eest vastutavate riiklike asutuste võrgustiku ning osalus- ja arutelupõhise demokraatia pädevuskeskuse kaudu.

Uuenduslikke digivahendeid tuleks edendada, et täiendada ja toetada vahetut suhtlemist. Komisjon ergutab uuendusi demokraatias osalemist võimaldavatel veebiplatvormidel (nn kodanikutehnoloogia⁹⁷), sealhulgas kohalikul tasandil kasutatavatel digiplatvormidel, mis toetavad demokraatlikku kaasatust ja kasutavad tehisintellekti osalusprotsesside edendamiseks.

⁹⁴ Nendeks on põlvkondadevahelised kodanike paneelarutelud, kodanikekogud, kaasav eelarvestamine, kaasav planeerimine või uued digitaalsed kodanikutehnoloogia vahendid ja platvormid, mis täiendavad tavasid nagu avalikud konsultatsioonid või küsitlused.

⁹⁵ ELi kodanikuühiskonna strateegias tehakse ettepanek, mis käsitleb meetmeid koostööks liikmesriikidega kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasatuse tugevdamiseks – muu hulgas võetakse nende osalejate suhtes järelmeetmeid seoses 2023. aasta soovitusel –, samal ajal kui demokraatia kaitseilbi algatuse raames kavandatavad meetmed keskenduvad kodanike osaluse suurendamisele.

⁹⁶ See keskus toetab osalus- ja arutelupõhiseid projekte ELi tasandil, kaasates kandidaatriike ja potentsiaalseid kandidaatriike ning pakkudes mitmesuguseid ressursse, koolitusvõimalusi, kohapealseid üritusi, kodanikulaboreid ja praktikakogukonda, kuhu on koondunud kogu ELi hõlmav valdkondadeülene asjatundlikkus.

⁹⁷ Kodanikutehnoloogiat võib määratleda kui digitehnoloogiate kasutamist demokraatia tugevdamiseks, võimaldades avalikkusel saada teavet, osaleda otsuste tegemises ja poliitikakujundamises ning suurendada valitsuste reageerimisvõimet ja vastutust (vt OECD avaliku sektori juhtimise poliitikadokumendid nr 72, 2025).

Kodanikutehnoloogia valdkonnaga koostöö alustamiseks korraldab komisjon **kodanikutehnoloogia häkatoni**, et esitleda uuenduslikke projekte, ning loob Euroopa **kodanikutehnoloogia keskuse**,⁹⁸ mis pakub kõikehõlmavat mitmekeelset teabekeskust kodanikutehnoloogia alaste teadmiste, ressursside ja vahendite jaoks⁹⁹. Komisjon toetab selles valdkonnas ka katseprojekte asjakohaste ELi rahastamisprogrammide raames, kaasates kohalikke omavalitsusi, kogukondi ja tehnoloogia iduettevõtteid skaleeritavate lahenduste väljatöötamiseks, sealhulgas maapiirkondades¹⁰⁰. Kõikides neis tegevussuundades pööratakse erilist tähelepanu kodanikutehnoloogia vahendite juurdepääsetavusele ja koostalitlusvõimele.

Noorte osalemine ja nendega konsulteerimine kõigil tasanditel tagab, et poliitika ja otsuste puhul võetakse arvesse noorema põlvkonna – kellel tuleb nende pikaajaliste tagajärgedega elada – vaatenurki ja vajadusi. Noorte hõlmamine kaasaval viisil edendab ka kodanikuvastutuse tunnet ja julgustab elukestvat osalemist ühiskonna- ja demokraatlikus elus. Noortel on keskne roll komisjoni jõupingutustes kodanike kaasamisel poliitikakujundamisse, muu hulgas presidendi noorte nõuandekogu kaudu. **Euroopa demokraatia kaitsekilbi rakendamise** teemal korraldatakse **noortepoliitika dialoogid** volinike ja noorte vahel. Koos riiklike noortenõukogudega loodud **ELi noortedialoogi osalemisvahendit kohandatakse** nii, et see jõuaks rohkemate noorteni, ning seda tutvustatakse laiemalt Euroopa noorteportaali kaudu, et suurendada noorte kaasatust. **Algatuse „Voices of the Future“** (Tuleviku hääled) eesmärk on luua põlvkondadevahelise õigluse Euroopa foorum demokraatia valdkonnas kui kaasav ruum, kus eri vanuses inimesed saavad kokku tulla, et kujundada Euroopa pikaajalisi valikuid.

Meetmed:

- *edendada kodanike ja noorte osalemist, muu hulgas kodanike osalemise eest vastutavate riiklike asutuste võrgustiku tugevdamise ja koolituspaketi ning ELi tasandi mitmekeelse ressursside portaali abil*
- *luua Euroopa kodanikutehnoloogia tugikeskus kodanikutehnoloogia sektori toetamiseks.*

2.4.3. Demokraatia tugevdamine kogu ühiskonda hõlmavate meetmete kaudu

Demokraatia edasiseks tugevdamiseks on vaja pakkuda järjepidevat tuge aktiivsetele osalejatele ja kogukondadele, tunnustada ja võimendada nende algatusi ning tõsta esile parimaid tavasid, mis näitlikustavad uuenduslikke lähenemisviise. Eriti suurt tähelepanu tuleb pöörata piirkondadele, mida iseloomustab madal kodaniku- ja poliitiline osalus.

Selleks et tulla toime kasvavate probleemidega, nagu sotsiaalne killustatus, digitaalne isoleeritus ja usalduse vähenemine avalike institutsioonide vastu, edendab komisjon

⁹⁸ See ühendatakse Koostalitleva Euroopa portaaliga, mis loodi määrusega 2024/903 ja annab juurdepääsu Euroopa avaliku halduse asutuste kasutatavatele koostalitluslahendustele ja avatud lähtekoodiga lahendustele. Portaalis on juba esindatud kodanike osalust toetavad avatud lähtekoodiga vahendite näited.

⁹⁹ Seeläbi toetab see kodanikutehnoloogia vahendite nähtavust ning oskusteabe ja teadmiste jagamist kogu kodanikutehnoloogia ökosüsteemis ning suurendab teadlikkust sellest sektorist riiklike ja kohaliku tasandi ametiasutuste seas.

¹⁰⁰ Euroopa koostalitlusraamistikule toetudes luuakse hindamismudel, et hinnata kodanikutehnoloogia platvormide koostalitluse küpsusastet ja aidata veebiplatvormidel tuvastada parandamist vajavaid valdkondi.

kogukonna arendamisele suunatud lähenemisviise. Koos kohalike omavalitsuste ja võrgustikega üle kogu ELi – sealhulgas **ELi kohalike volikoguliikmete võrgustikuga** – julgustab ja toetab komisjon rohujuuresandide algatusi, mis toovad kokku erinevas vanuses ja taustaga inimesi ning tugevdavad kohalikke sidemeid ja kaasavaid avalikke ruume, muu hulgas spordi, muusika, lugude jutustamise ja koostöö kaudu.

Kohalik demokraatia, kaasamine ja osaluspõhised lähenemisviisid kuuluvad algatuse „Uus Euroopa Bauhaus“ peamiste väärtuste ja põhimõtete hulka. See toetab kohalikku demokraatiat konkreetsete algatuste kaudu, millega edendatakse kogukonna kaasamise uuenduslikke lähenemisviise naabruskondade tasandil. See hõlmab kogukonna osaluse ja põlvkondadevaheliste sidemete tugevdamist ning koostööl põhinevate lähenemisviiside edendamist kaasavate avalike ruumide ja naabruskondade kujundamisel.

Komisjoni EUROPE DIRECTi keskused toimivad kohalike demokraatiakeskustena – avatud ja igapäevaeluga põimunud kohtumispaikadena, kus kogukonnad saavad kokku, vahetavad teavet ja tegutsevad ühiselt, mis toetab nende igapäevaelu tegelikkusest lähtuvat kaasavat dialoogi. Koostöös kohalike asutustega saavad need keskused korraldada tegevust, kus aruteludest saavad ühised kogemused – alates kogukonnaõhtutest ja naabruskonna oskuste jagamisest kuni kohalike taskuhäälingusaadeteni¹⁰¹.

Selleks et edendada demokraatia innovatsiooniga tegelevate sidusrühmade vahelise teabevahetuse ja koostoime kasvu, soodustada parimate tavade jagamist ning suurendada nende projektide nähtavust, korraldab komisjon demokraatiateemalise **kõrgetasemelise ürituse** ja annab välja **iga-aastase demokraatiainnovatsiooni auhinna**¹⁰². Demokraatiaga seotud projektide esiletoomine suurendab nende nähtavust erasektori rahastajate ja heategevusorganisatsioonide jaoks, keda julgustatakse täitma üha suuremat rolli.

Komisjon käivitab sihipärased **teadlikkuse tõstmise kampaaniad**, et selgitada, miks demokraatia on oluline, ning kuidas kõik kodanikud, kaasa arvatud noored, saavad kasutada oma demokraatlikke õigusi ja oma häält kuuldavaks teha¹⁰³.

Erasektoril on samuti roll demokraatia edendamisel ja hoidmisel, mis on õiglase ja hästi toimiva ettevõtluskeskkonna ning majandusliku heaolu seisukohalt ülioluline. Demokraatia õitsenguks on omakorda hädavajalik jõukas majandus. Komisjon julgustab eraettevõtteid ja ettevõtjate ühendusi parimaid tavasid jagama, võtma selles valdkonnas vabatahtlikke kohustusi ning looma **demokraatiat toetava ettevõtluskoalitsiooni**¹⁰⁴.

Meetmed:

- *korraldada kõrgetasemeline demokraatiateemaline üritus ja iga-aastane demokraatiainnovatsiooni auhinna väljaandmine*
- *käivitada komisjoni sihipärased teadlikkuse tõstmise kampaaniad*

¹⁰¹ Kodanike kaasamise saadikud, Euroopa kodanike paneelarutelude vilistlased, võiksid oma kogemusi jagada ja aidata edendada kodanike osalemist.

¹⁰² Mis võiks olla avatud konkreetsetele projektidele ELi kandidaatriikides ja potentsiaalsetes kandidaatriikides.

¹⁰³ Kodanike kaasamise saadikud, Euroopa kodanike paneelarutelude vilistlased, võiksid oma kogemusi jagada ja aidata edendada kodanike osalemist.

¹⁰⁴ Mida toetatakse stardiseminari ning äriüldsuse panustamisvõimalusi käsitleva uuringuga.

- *toetada erasektori vabatahtlike kohustuste kujundamist demokraatiat toetava ettevõtluskoalitsiooni loomiseks.*

2.4.4. Tõenduspõhiste otsuste tegemise tagamine

Tõenditel põhinev poliitikakujundamine tagab, et institutsioonid, arutelud ja otsustusprotsessid tuginevad faktilistele, läbipaistvatele ja vastutustundlikele menetlustele ning erapooletutele andmetele, mis põhinevad teadusvabadusel, suurendades seeläbi valitsemise usaldusväärsust ja õiguspärasust. Tõhusate ja demokraatlike teaduslike nõustamisprotsesside ning avaliku poliitika kujundamise teadusliku toetamise tagamiseks on vaja edendada kõrgeimate teadusuuringute eetilise ja usaldusväärsuse standardite järgimist. Samuti on oluline võimaldada kodanike kaasamist ja suurendada nende usaldust teaduse vastu ning tagada tugevad ja sõltumatud nõuandesüsteemid. Sellest lähtuvalt võtab komisjon vastu **soovituse teaduslike tõendite toetamise ja nende kasutamise kohta avalikus poliitikakujundamises**.

Teadusuuringute vabadus on akadeemilise vabaduse oluline komponent ning usaldusväärsete teadmiste ja andmete loomise eeltingimus. Kaitstes teadlaste ja akadeemiliste töötajate sõltumatust uurida, küsimusi esitada ja uuenduslikke lahendusi otsida, tagatakse, et poliitikakujundamises kasutatavad tõendid on usaldusväärsed ja erapooletud. Need väärtused on ka eeltingimus selleks, et kõrgharidusasutused saaksid täita oma akadeemilist ja ühiskondlikku missiooni, aidates kaasa avaliku arutelu arendamisele ja edendamisele oma asjatundlikkuse ja tõendite pakkumise kaudu ning olles seeläbi demokraatia vastupanuvõime seisukohalt olulised. Tulevane **Euroopa teadusruumi käsitlev õigusakt** kinnitab taas teadusvabaduse kui akadeemiliste väärtuste olulist osa ELi õiguses. Loomevabadus ning kunstnike ja kultuuriasutuste kaitse, mida käsitletakse dokumendis „*Culture Compass for Europe*“ (Euroopa kultuurikompass), on samuti oluline osa demokraatlikust korrast ja selle vastupanuvõimest.

Tuginedes 2024. aasta nõukogu soovitusel, mis käsitleb teadusjulgeoleku suurendamist,¹⁰⁵ hindab komisjon ka võimalusi luua **Euroopa teadusjulgeoleku eksperdikeskus**, et tugevdada teadusjulgeolekut käsitleva poliitikakujundamise tõendusbaasi ning edendada kogu ELi hõlmavat praktikakogukonda.

Laiemas plaanis võiks Euroopa demokraatia vastupanuvõime keskus hõlbustada ka **kogemuste vahetamist demokraatia vastupanuvõime tugevdamise alal**, näiteks **kogukonnaloome parimate tavade, meediapädevuse algatuste ja valmisolekumeetmete** osas.

Meetmed:

- *vastu võtta komisjoni soovitus teaduslike tõendite toetamise ja nende kasutamise kohta avalikus poliitikakujundamises*
- *kinnistada teadusvabadus ELi õiguses Euroopa teadusruumi käsitleva õigusakti kaudu*
- *hinnata võimalusi Euroopa teadusturvalisuse pädevuskeskuse loomiseks.*

¹⁰⁵ Nõukogu 23. mai 2024. aasta soovitus, mis käsitleb teadusjulgeoleku suurendamist, C/2024/3510.

3. Investeering demokraatiasse on investeering meie tulevikku

Finantstoetus on otsustava tähtsusega Euroopa demokraatia kaitseilbi prioriteetide saavutamiseks nii lühi- kui ka pikaajaliselt. Selles osas on asjakohased mitmed ELi rahastusprogrammid. **Programm „Loov Euroopa“** toetab meediat, ajakirjandust ning digi- ja meediapädevust. **Programm „Digitaalne Euroopa“** toetab valdkonnaüleseid koostööprojekte desinformatsiooni vastases võitluses, rahastades EDMOt, sealhulgas selle piirkondlikke tugikeskusi, ning Euroopa faktikontrollijate võrgustikku. **Programm „Euroopa horisont“** toetab teadusuuringuid, innovatsiooni ja katseprojekte demokraatia ja valitsemise tugevdamiseks ning demokraatlike uuenduste edendamiseks. **Kodanike, võrdõiguse, õiguste ja väärtuste programm** kaitseb ja edendab liidu väärtusi ning soodustab kodanike kaasatust ja osalemist liidu demokraatias.

Naabruspiirkonna, arengu- ja rahvusvahelise koostöö instrumendi raames tegutsev kiirreageerimise samm toetab sõltumatut ajakirjandust ja kriisiolukordades välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumistega tegelemise suutlikkuse suurendamist. Teised programmid, nagu **õigusprogramm** ja **programm „Erasmus+“**, tugevdavad demokraatiat oma põhieesmärkide saavutamise kaudu. Ukraina, Lääne-Balkani ja Moldova toetamiseks loodud vahendid võimaldavad eraldada rahalisi vahendeid struktuurireformide elluviimise alusel, eesmärgiga tugevdada demokraatiat, toetades kodanikuühiskonna organisatsioone, sõltumatut meediat, meediapädevust ning vastupanuvõimet välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning hübriidohtude suhtes. Komisjon võtab nende vahendite kavandamisel kehtiva mitmeaastase finantsraamistiku ülejäänud kehtivusaja jooksul esmajoonel arvesse demokraatiaga seotud aspekte. Tuleks kaaluda uuenduslikke rahastamisviise, nagu mikrotoetused kohalikele algatustele, finantsinstrumendid (nt tagatised, laenud ja omakapitali rahastamine) ning ühisrahastamise edendamine ja lihtsustamine.

Erasektori vahenditest rahastamist tuleks soodustada. Näiteks saab erakapitali vahenditest rahastamist juba kasutada audiovisuaalsektori loomeprojektide riskide vähendamiseks, rahastades filmide, meediasisu või kultuurialgatuste arendamist ja levitamist. Sellist riskide vähendamist võiks kohaldada ka tulevaste projektide suhtes, mis toetavad sõltumatut meediat ja ajakirjandust. Annetuste kogumise üritused võivad ergutada heategevuslikke annetusi ja koostööd eraõiguslike fondidega, et tugevdada rahalist toetust Euroopa demokraatia kaitseilbi algatusele.

Osana järgmisest **mitmeaastasest finantsraamistikust aastateks 2028–2034** on komisjon teinud ettepaneku mitme programmi kohta, mis aitavad kaasa Euroopa demokraatia kaitseilbi eesmärkide saavutamisele. Kavandatav rahastus hõlmaks toetust laiale prioriteetide ja osalejate ringile, sealhulgas vabale ja sõltumatule meediale, kodanikuühiskonna organisatsioonide tööle, haridusele ning demokraatia vastupanuvõimele üldisemalt. Eelkõige on **programm „AgoraEU“** ette nähtud ühiste väärtuste, sealhulgas demokraatia edendamiseks ning Euroopa kultuurilise mitmekesisuse, selle audiovisuaal- ja loomesektori, meediavabaduse ja kodanikuühiskonna osaluse toetamiseks. Uus **programmi „AgoraEU“** tegevusuund **„MEDIA+“** pakub terviklikku toetust vabale ja sõltumatule ajakirjandusele ja uudistemeediale, kaitseks ja edendaks meediavabadust; suurendaks meedia finantsilist elujõulisust ning toetaks meediapädevust ning desinformatsiooni tuvastamist ja sellele vastu

astumist. Programmi „AgoraEU“ kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste tegevussuund on ette nähtud Euroopa demokraatia kaitsekilbi rakendamise toetamiseks, edendades vabu, õiglasi ja kaasavaid valimisprotsesse ning tugevdades kodanike osalust ja kaasatust liidu demokraatlikus ja ühiskonnaelus. Teisi olulisi toetusmeetmeid rahastatakse õigusprogrammi,¹⁰⁶ programmide „Euroopa horisont“¹⁰⁷ ja „Erasmus+“,¹⁰⁸ Euroopa Konkurentsivõime Fondi,¹⁰⁹ instrumendi „Gloaalne Euroopa“¹¹⁰ ning riikliku ja piirkondliku partnerluse kavade¹¹¹ kaudu.

Demokraatia vastupanuvõime ja kaitse tugevdavad teineteist. **Kaitsekulutusi** võib samuti käsitleda vahendina demokraatia vastupanuvõime toetamiseks, näiteks investeerides küberjulgeolekusse, hübriidohtude ennetamisse või kriitilise taristu ja demokraatlike institutsioonide kaitsmisse välise sekkumise eest. ELi kaitsevõime tugevdamine ja hübriidohtude vastased meetmed suurendavad demokraatia vastupanuvõimet, muu hulgas läbi Euroopa tehnoloogilise tippaseme tugevdamise küberkaitse vallas ja tippasemel tehnoloogiate arendamise. Sellega seoses on otsustava tähtsusega ELi rahaline toetus **Euroopa Kaitsefondi, programmide „Euroopa horisont“ ja „Digitaalne Euroopa“, rahastamisvahendi „Euroopa julgeolekumeetmed (SAFE) Euroopa kaitsetööstuse tugevdamiseks“** ning tulevase mitmeaastase finantsraamistiku raames kavandatava **Euroopa kaitsetööstuse programmi** kaudu.

4. Kokkuvõte

Käesolevas Euroopa demokraatia kaitsekilpi käsitlevas teatises esitletakse strateegilist lähenemisviisi demokraatia kaitsmiseks, tugevdamiseks ja edendamiseks ELis pikas perspektiivis. Selles rõhutatakse komisjoni kindlat pühendumust demokraatia vastupanuvõime

¹⁰⁶ Kavandatav järgmine õigusprogramm on suunatud demokraatia tugevdamisele, edendades ja toetades kohtunike ja kohtupersonali koolitamist, et arendada demokraatiat ning tagada asjakohaste ELi õigusaktide ühtne ja tõhus rakendamine.

¹⁰⁷ Komisjoni esitatud järgmine programm „Euroopa horisont“ jätkab demokraatia ja demokraatlike väärtuste tugevdamisele suunatud teadusuuringute toetamist, edendades kodaniku kaasatust, soodustades vastupanuvõimelisi ja pluralistlikke ühiskondi ning teabe- ja meediaruumi terviklikkust ning astudes vastu desinformatsioonile.

¹⁰⁸ Komisjoni esitatud järgmine programm „Erasmus+“ seab erilise rõhu kodaniku hariduse ja -kaasatuse, ELi väärtuste, ühiskonna vastupanuvõime ja meediapädevuse toetamisele, austades täielikult liikmesriikide pädevust koolide ja õppekavade määratlemisel ning nende haridussüsteemide korraldamisel, muu hulgas noorte osalust ja noorte demokraatias osalemise õppimist toetavate mitteformaalse ja informaalse õppe tegevuste kaudu.

¹⁰⁹ Kavandatav Euroopa konkurentsivõime fond toetaks tsiviiljulgeolekutööstust sellistes valdkondades nagu võitlus hübriidohtudega.

¹¹⁰ Laienemispirkonnas ja idapoolses naabruspiirkonnas pakub kavandatav instrument „Gloaalne Euroopa“ vahendeid demokraatia, hea valitsemistava, õigusriigi põhimõtete ning inimõiguste ja põhivabaduste austamise edendamiseks. Lisaks toetab „Gloaalne Euroopa“ kandidaatriikide ja potentsiaalsete kandidaatriikide edusamme ELi standardite saavutamisel, lähtudes laienemisel põhimõttest „põhialused kõigepealt“. Selles kontekstis pööratakse erilist tähelepanu ka sõltumatu meedia ja meediapädevuse tugevdamisele ning vastupanuvõime suurendamisele välisriigist lähtuvate infomanipulatsioonide ja sekkumiste ning hübriidohtude suhtes.

¹¹¹ Riiklikud ja piirkondlikud partnerluskavad, mida rakendatakse mitmetasandilise valitsemise ja partnerluse põhimõtteid järgides, võivad toetada liikmesriikide suutlikkust võidelda raske ja organiseeritud kuritegevusega, eelkõige hübriidohtudega, nagu välisriigist lähtuvad infomanipulatsioonid ja sekkumised, ning meetmeid, mis tugevdavad demokraatlikku valitsemistava, näiteks läbipaistvuse parandamise, ühiskondliku dialoogi edendamise, kodanikuühiskonna toetamise ja õigusriigi tugevdamise kaudu.

suurendamisele kogu liidus ning valmisolekut teha koostööd teiste ELi institutsioonide ja organitega, ELi liikmesriikidega, ELi naabruspiirkonna partneritega, asjakohaste sidusrühmadega ning kodanikega demokraatia ees seisvate probleemide lahendamiseks.

Selle strateegilise lähenemisviisi raames kuulutatakse välja rida meetmeid, mida rakendatakse järk-järgult kuni 2027. aastani. Liikmesriikidel on nende eesmärkide saavutamisel keskne roll ning komisjon jätkab jõupingutusi ühise vastutuse tagamiseks.

Käesoleva teatise rakendamise poliitilise järelevalve tagamiseks annab komisjon Euroopa Parlamendile ja nõukogule korrapäraselt aru. Komisjon korraldab igal aastal kõrgetasemelise ministrite foorumi, et teha vahekokkuvõtte Euroopa demokraatia kaitsekilbi raames rakendatud meetmetest ning hõlbustada parimate tavade vahetamist, kaasates nii institutsioonilisi kui ka mitteinstitutsioonilisi osalejaid. Komisjon teeb koostööd ka riiklikul ja kohalikul tasandil tegutsevate partnerite ja sidusrühmadega. Volituse lõppemise hetkeks teeb komisjon kokkuvõtte käesolevas teatises ette nähtud meetmete rakendamisest ja mõjust.

Euroopa demokraatia kaitsekilbi algatus on lahutamatu osa komisjoni ennetavast lähenemisviisist ELi väärtuste kaitsmisele ja edendamisele. Komisjon on võtnud jõulisi meetmeid õigusriigi ja põhiõiguste kaitsmiseks ja edendamiseks ELis, eelkõige iga-aastase **õigusriigi olukorda käsitleva aruande** ning **ELi põhiõiguste harta** kohaldamist käsitlevate iga-aastaste aruannete kaudu. Inimõiguste ja demokraatia kaitsmine ja edendamine on samuti ELi välistegevuse üks põhiprioriteete, nagu on rõhutatud **inimõiguste ja demokraatia tegevuskavas aastateks 2020–2027**. ELi **kodanikuühiskonna strateegia**¹¹² täiendab neid pingutusi, edendades tihedamat koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega ja soodustades kogu ELi hõlmavat elujõulist kodanikuühiskonna tegutsemisruumi.

Demokraatia on igapäevane kohustus, mida peame kaitsma, hoidma ega tohi kunagi pidada iseenesestmõistetavaks. EL on jätkuvalt kindlalt pühendunud demokraatia kaitsmisele ning demokraatlike väärtuste, institutsioonide ja protsesside edendamisele üha suurenevate välise ja sisemiste probleemide tingimustes. See, mis meil on, väärrib kaitsmist ning teeme seda kogu oma jõu ja ühtsusega, rajades tugevaid ja vastupidavaid demokraatiasid.

¹¹² Euroopa Komisjoni teatis ELi kodanikuühiskonna toetamise, kaitsmise ja võimestamise strateegia kohta, COM(2025) 790 final.